Катаріні де Маттос

Не можна забувать про Божі заповіти;

Бо ж вересу й вітрів Шотландії ми діти.

Далеко рідний дім, але для нас донині

Зіновать розцвіта у горяній країні.

Що сталося біля дверей

Правник містер Аттерсон мав похмуре обличчя, на якому ніколи не світилася усмішка; та, холодне й безживне, яке не виказувало ані думок, ані почуттів, видовжене, суворе, темне на колір, воно, однак, було чимось привабливе. На дружніх вечірках, коли вино йому смакувало, в його очах спалахувало щось надзвичайно людяне; це "щось" ніколи не виявлялося в словах, та промовляло воно не лише німими символами пообіднього виразу обличчя, але, значно частіше й гучніше, вчинками з його життя. До себе він був нещадний: на самоті пив джин, аби притлумити смак до виногрон, і, хоча й любив театр, протягом останніх двадцяти років не навідувався до жодного. Проте до інших людей він ставився з подиву гідним терпінням, інколи мало не заздрісне дивуючись напрузі почуттів, які штовхають людей на лихе, і в кожному складному випадку прагнув радше допомогти, аніж ганити. "Я шаную каїнову єресь, — мав звичку казати він дещо вишукано, — й визнаю за братом своїм право прямувати до пекла власним шляхом". Виходячи з такого принципу, він незрідка ставав останньою поважною підпорою і добрим порадником для людей, що котилися вниз. І, доки вони навідувалися до його приймальні, він анітрохи не змінював свого поводження з ними.

Без сумніву, це давалося містерові Аттерсону легко: роблячи добро, він не прагнув розголосу; опікування друзями випливало з доброчесності щирої вдачі. Прийняти коло своїх приятелів з рук випадку вже витвореним — ознака поміркованої людини; саме так чинив правник. Тож друзями його ставали або кревні, або ж вельми давні знайомі; така прихильність, розростаючись у часі, наче плющ, зовсім не обтяжувала тих, на кого була скерована. Щось подібне, без сумніву, й пов'язувало правника з містером Річардом Енфілдом — його родичем, людиною досить відомою в місті. Для багатьох лишалося загадкою: що ці двоє знайшли один в одному, що спільного можуть вони відшукати в себе. Ті, хто зустрічалися з ними під час їхніх недільних прогулянок, розповідали, що йдуть вони мовчки, обидва насуплені, і з очевидною полегкістю вітають появу ще одного приятеля. Однак попри все ці двоє здійснили безліч спільних виправ, чекаючи на них як на головну коштовність кожного тижня, і не лише посували набік інші розваги, але відмовлялися й від важливіших справ, що могли б зашкодити їхньому улюбленому відпочинкові.

Одного разу дорога завела їх до якоїсь бічної вулички в діловій частині Лондона. Вуличка була невеличка і, як то кажуть, тиха, хоча в будень тут ішла жвава торгівля дорогим крамом. Мешканці її, очевидячки, тішилися добробутом, змагаючись за ще більші статки, і виставляли надлишки своїх надбань, хизуючись, перед людське око; тож вітрини крамниць вишикувалися вздовж хідників, наче ряд усміхнених крамарок. Навіть у неділю, коли найбільші зваби вулички вже було приховано, а хідники спорожніли, вона світилася на тлі похмурого довкілля, наче вогнище серед лісу; її свіжо пофарбовані віконниці, відполірована мідь ручок, загальна чистота й ошатність тішили око перехожому.

За два будинки від перехрестя, по лівий бік, як іти на схід, лінію фасадів переривав вхід до подвір'я; саме там крайчик

гостроверхого даху одного з будинків нависав над вулицею. То був двоповерховий дім без жодного вікна; він мав єдині двері на долішньому поверсі, над ними височіла глуха стіна, що несла на собі сліди бруду й тривалого занепаду. Двері, не споряджені ані дзвіночком, ані молотком, так само були занедбані й занехаяні. Колись тут зупинявся волоцюга, намагаючись запалити об їхню поверхню сірника, діти перетворили сходи на місце своїх забав, школяр випробував свого ножика на різьблених прикрасах, і протягом уже принаймні одного покоління ніхто не намагався ані прогнати непроханих гостей, ані бодай полагодити зіпсуте ними.

Містер Енфілд з правником ішли з протилежного боку вулиці, та, порівнявшись із входом до цього подвір'я, Енфілд показав ціпком на будинок.

— Чи звертали колись ви увагу на ці двері? — запитав він, і, коли його супутник ствердно кивнув, додав: — Вони нагадують мені про один вельми дивний випадок.

— Справді? — голос Аттерсона ледь затремтів. — І що ж тут скоїлося?

— Було це так, — розпочав Енфілд. — О третій годині глупої зимової ночі я повертався додому з якоїсь місцини на краю світу, і шлях мій проліг крізь ту частину міста, де не видно було нічогісінько, крім ліхтарів. Вулиця за вулицею, всі поснули; вулиця за вулицею — ліхтарі наче похоронні, порожньо, як у церкві — зрештою, мене опосів такий стан, коли людина починає прислухатись до кожного згуку, і їй дуже хочеться натрапити на полісмена. І раптом я побачив дві постаті: куций чоловічок простував тим боком вулиці, а он з того завулка щосили бігла дівчинка років восьми — десяти. Звісно ж, на розі вони зіткнулися, а далі сталося найжахливіше: той чоловік збив з ніг дівчинку, наступив на неї і покинув її лежачою. Я навіть не

чув крику, — досить було того, що я побачив. Він взагалі скидався не на людину, а на кровожерного індійського ідола. Тоді я видав бойовий клич, метнувся навздогін за ним, і притягнув його за комір туди, де навколо заплаканої дівчинки вже зібрався гурт людей. Він був цілком спокійний, і не чинив жодного опору, але зміряв мене єдиним поглядом — таким огидним, аж мене обсипало потом. Люди, що зібралися, виявилися ріднею дівчинки, а дуже швидко прибув і лікар, по якого відразу ж послали. Він засвідчив, що дівчинка більше налякана, аніж справді потерпіла, тож, здавалося, пригоду на тому й вичерпано. Але була одна дивна обставина. Я з першого ж позирку відчув огиду до того куцого чоловічка. Батьки дівчинки — так само, що було цілком зрозумілим. Однак вразив мене лікар. То був типовий кощавий і висхлий аптекар, без певного віку й виразу обличчя, з сильним единбурзьким акцентом у мові, ще незворушливіший, аніж їхня шотландська козиця. Але ж він, мій пане, відчував те саме, що й усі ми: щоразу, коли його погляд падав на мого бранця, він аж бліднув, так йому хотілося тут-таки й порішити його. Я вгадав його бажання, бо мені самому хотілося того ж самого; та, оскільки про вбивство говорити не випадало, ми зійшлися на подальшому за привабливістю плані дій. Ми сказали тому чоловічкові, що можемо й зробимо з цього такий скандал, що ім'я його смердітиме на весь Лондон. Що він втратить і друзів, і кредити, коли вони в нього досі були. І поки ми провадили такі розмови, нам доводилося буквально затуляти його від жінок, що були люті, наче гарпії. Ніколи доти я не бачив облич, настільки сповнених ненависті, а посередині спокійно стояв той чоловічок і криво посміхався, — хоч і переляканий, він поводився наче сущий диявол. "Якщо ви прагнете нажитися на цьому випадку, — промовив він, — звісно ж, я безпорадний. Кожний джентльмен волітиме, щоб не було розголосу. Назвіть вашу суму". Тоді ми зажадали сотню фунтів для родини дівчинки; він довго огинався, але гурт наш був налаштований вельми рішуче, тож кінець кінцем він здався. Далі постало

питання про те, як отримати гроші, і куди б ви думали, пішов він по них? — ось до цих дверей. Витяг ключа, ввійшов досередини, і невдовзі повернувся з десятьма фунтами золотом та чеком на решту суми, виписаним на пред'явника до банку Ковтта; підписано чека було прізвищем, якого я не можу назвати, хоча в цьому — один з найголовніших моментів усієї історії, але прізвищем вельми добре знаним і часто згадуваним. Сума викликала повагу, — але підпис відповідав їй, коли, звісно, він був справжній. Я наважився сказати нашому джентльменові, що все це виглядає доволі неправдоподібно: в реальному житті ніхто не входить крізь чорний хід о четвертій годині ночі, щоб повернутися з виписаним іншою людиною чеком на майже сотню фунтів. Але він так само зневажливо відповів: "Дайте спокій вашим підозрам. Я залишуся з вами до ранку, поки не відчиниться банк, і сам оберну чек на готівку". Тож ми всі — лікар, батько дівчинки, мій приятель і я — досиділи до ранку в моїй вітальні, а поснідавши, рушили до банку. Я сам простягнув чек, сказавши, що маю поважні причини сумніватися, чи не фальшивий він. Нічого подібного! Чек був справжній.

— Так-так ... — промовив містер Аттерсон.

— Бачу, ви відчуваєте те саме, що і я, — вів далі містер Енфілд. — Справді, історія дуже кепська. Бо той мій хлопець — особа, з якою ніхто не став би водитися, клята якась людина; а той, що підписав чек, — чоловік вельми пристойний, знаний, і, що найгірше, один з ваших приятелів, з тих, хто, як заведено казати, чинять добро. Здається, що порядний чоловік мусить розплачуватися за якісь грішки своєї молодості. Але й це всього не пояснює, — додав він по хвилі, і на тих словах замовк, поринувши в роздуми.

Містер Аттерсон урвав мовчанку раптовим запитанням: —1 ви не знаєте, чи живе тут той, хто підписав чек? Містер Енфілд обернувся:

— Гарненька місцинка, правда ж? Але я помітив на чеку адресу: він мешкає на якійсь площі.

— І ви ніколи не пробували розпитувати про цей ... будинок з дверима?

— Ні, сер. Я шаную чужі таємниці. Та й взагалі, ставити запитання — річ вельми небезпечна: в цьому є щось від процедури страшного суду. Ви кидаєте запитання, а воно наче камінець. Ви сидите собі тихо на вершині гори, а камінець котиться, зрушуючи інші; і ось якийсь із них вціляє в голову мирному старому птахові в його власному садку, а чиясь родина мусить змінювати прізвище. Отож, мій добродію, в мене є правило: чим випадок непевніший, тим менше я допитуюся.

— Дуже слушне правило, — озвався правник.

— Але сам я придивлявся до цього будинку, — вів далі містер Енфілд. — Він не схожий на житло. Інших дверей тут немає, а цими послуговується, та й то вельми зрідка, лише джентльмен з тієї пригоди, про яку я оповів. На другому поверсі три вікна виходять на подвір'я, нижче вікон немає; ті три завше зачинені, але протерті. А з димаря часто йде дим, отже, хтось має там жити. Але й щодо цього я не певен: будинки в цій околиці поставлено так близько один до одного, що не знати, де закінчується один і починається другий.

Якийсь час вони знову йшли мовчки.

— Енфілде,— озвався нарешті містер Аттерсон, — у вас дуже добрі правила.

— Гадаю, що так, — обернувся той.

— І все-таки, — вів далі правник, — є одна річ, про яку я хотів би вас запитати. Назвіть мені ім'я чоловіка, який наступив на дівчинку.

— Гаразд. Я не бачу, чого б не можна було цього зробити. Його звати Гайд.

— Гм, — пробурмотів містер Аттерсон. — Скажіть, а як він виглядає?

— Описати його непросто. Є в його зовнішності щось дивне, щось відразливе, позначене грубим несмаком. Я ніколи не стрічав людини, яка настільки мені не подобалася, але не можу з певністю сказати, чому. Чимось він потворний, — тільки я не знаю, чим саме. Чимось він впадає в око, — й знов-таки не знаю, чим. Ні, я справді не можу його описати. Однак не через погану пам'ять, бо він досі наче стоїть переді мною.

Містер Аттерсон знову йшов якийсь час мовчки, очевидно, вагаючись.

— А чи певні ви, що в нього був ключ? — спитав він нарешті.

— Мій любий пане... — Енфілд був видимо здивований.

— Так, я знаю, — промовив Аттерсон, — я знаю — таке питання заскочило вас. Але я не питаю у вас ім'я людини, яка підписала чек, лише тому, що воно вже відоме мені. Бачте, Річарде, ваша розповідь добігла кінця. І якщо ви припустилися в ній якоїсь неточності, — краще виправте її відразу.

— Здається, ви мали б попередити мене раніше, — похмуро озвався той. — Але я розповів про все педантично точно, як ви

кажете, Той хлопак мав ключа, і досі його має. Я бачив, як він скористався з нього оце щойно тиждень тому.

Містер Аттерсон глибоко зітхнув, але не промовив ані слова, натомість юнак підбив підсумок:

— Це буде мені наукою тримати надалі язика за зубами. Мені соромно, що я був такий базікало. Давайте ніколи більш не повертатися до цього випадку.

— Від щирого серця, — відказав правник, — обіцяю, що на цьому поставлено крапку.

У пошуках містера Гайда

Того вечора містер Аттерсон повернувся до своєї парубоцької оселі в похмурому настрої, і сів до столу, не маючи жодної охоти їсти. В неділю він завів собі твердий звичай по обіді підсідати до вогню з якимось нудним богословським томом, і просиджувати так доти, доки годинник на сусідній церкві не виб'є північ, а потому відходити до сну тверезим і заспокоєним. Цього вечора, однак, щойно прибрали тарілки, він узяв свічку й піднявся до кабінету. Там він відімкнув сейф, видобув з найтаємнішої його частини конверт, на якому було написано "Тестамент доктора Джекіла", й узявся, насупившись, вивчати цей документ. Заповіта доктор склав власноручно; містер Аттерсон, хоча й цікавився тепер його змістом, свого часу відмовився брати будь-яку участь у його опрацюванні. Документ передбачав не лише те, що в разі смерті Генрі Джекіла, доктора медицини, доктора цивільного права, члена Королівського товариства сприяння природничим наукам усі його статки мають перейти до рук його "друга й доброчинця Едварда Гайда"; а й те, що якби доктор Джекіл "зник або ж був з незрозумілих причин відсутній протягом реченця, більшого за

три календарні місяці", цей самий Едвард Гайд мав би посісти маєтність вищеназваного Генрі Джекіла без жодного зволікання, бувши притому вільним від будь-яких зобов'язань, окрім сплати декількох незначних сум докторовій челяді. Документ цей давно вже був правникові наче сіль в очах. Він ображав не лише його фахові переконання, а й любов до здорового, усталеного життя, несполучного з надмірностями й фантазіями. Але досі він нічого не знав про самого містера Гайда, що викликав у нього стільки роздратування, і ось тепер з волі випадку довідався, наскільки обґрунтованим було таке почуття. Це ім'я не подобалося йому ще поки воно було просто ім'ям, і не більше. Однак нині воно набувало вкрай відворотної подобизни; тумани, що досі застили йому зір, розвіялися, відкриваючи раптом цілком певну присутність витвору рук дияволових.

— Я вважав це божевіллям, — прошепотів правник, ховаючи ненависний документ назад до сейфа, — але зараз мені починає здаватися, що це — безчестя.

На цьому він задув свічку, одяг пальто й рушив у бік Кавендіш-сквер — цієї цитаделі медицини, де його друг, славетний доктор Леньйон, мав помешкання й приймав численних своїх пацієнтів. "Якщо хтось про це знає, то це, безперечно, Леньйон", — думалося йому.

Статечний служник відразу ж упізнав його й, привітавши, без жодного зволікання провів від дверей до вітальні, де доктор Леньйон сидів на самоті з келихом вина. То був щиросердий, жвавий і веселий джентльмен зі здоровим рум'янцем, передчасно посивілою чуприною та гарячою і рішучою вдачею. Побачивши містера Аттерсона, він схопився з крісла й вітально простягнув обидві руки. Щирість цього чоловіка комусь сторонньому могла б здатися дещо театральною, але вона ґрунтувалася на справді щирому почутті. Бо ж зустрілися люди,

які були давніми друзями, які приятелювали і в школі, і в коледжі, які — це буває далеко не завше — о будь-якій порі раді були бачити один одного.

По декількох загальних фразах правник перейшов до того, що невідв'язно володіло його думками.

— Здається, Леньйоне, — розпочав він, — ми з вами — найдавніші друзі Генрі Джекіла?

— Добре було б, аби ці друзі були молодшими, — пробурчав доктор. — Але тут ви праві. Та що з того? Нині я рідко з ним бачуся.

— Справді? — здивувався Аттерсон. — Я гадав, що у вас із ним мусило б бути чимало спільних зацікавлень.

— Було колись. Але вже років із десять, як з Генрі Джекілом почало щось коїтися. Він схибнувся, схибнувся на розумі, і хоча я з пам'яті про нашу давню дружбу цікавлюся вряди-годи, що з ним, але бачу його з біса рідко. Така проти-наукова маячня, — закінчив доктор, почервонівши з гніву, — посварила б навіть Дамона з Піфіасом!

Цей раптовий спалах дозволив Аттерсонові полегшено зітхнути. Вони посварилися, не зійшовшись поглядами щодо якогось наукового питання", — здогадався він, і, будучи сам людиною наукового складу думання, зробив висновок: "А для таких людей немає нічого гіршого!" Тож, почекавши хвильку, поки друг його заспокоїться, він запитав про те, заради чого й прийшов.

— Ви ніколи не зустрічалися з його протеже — таким собі Гайдом?

— Гайдом? — перепитав Леньйон. — Ні. Вперше про такого чую.

Оце й був увесь запас відомостей, що їх правник приніс із собою до своєї темної спочивальні, де й прокрутився на широкому ліжку, поки нічні години не змінились ранковими. Ця ніч не принесла заспокоєння його розумові, змученому невідступними думками.

На сусідній церкві пробило шосту, та містер Аттерсон ще обмірковував постале питання. Досі воно було для нього лише розумовою вправою, але тепер долучилася уява: в затемненій спочивальні яскравими образами перед ним перебігала розповідь містера Енфілда. Спершу він побачив ліхтарі нічного міста, далі постать чоловічка, що кудись поспішав, далі дівчинку, яка бігла чимдуж від лікаря, а потім — як це страховисько в людській подобі жбурнуло дівчинку на землю, переступило через неї й рушило далі, не зважаючи на її крик. Або ж він бачив спочивальню в багатому домі, в ній спав його приятель, усміхаючись уві сні, а потім двері тієї спочивальні розчинялися, хтось відхиляв запинало над ліжком — і поруч виникала постать того, що мав владу навіть цієї солодкої години потривожити сонного й змусити його виписати чек. Ці дві картини переслідували правника цілу ніч; і коли йому нарешті здавалося, що він звільнився від видива огидної куцої постаті, вона лише ще скрадливіше входила до спочивальні, або ж ще лютіше налітала на дівчинку на кожному розі нічного, освітленого ліхтарями міста. Але ця постать не мала обличчя; навіть уві сні воно оманливо мінилося й тануло перед очима; і так у правника зродилося напрочуд сильне, майже невідпорне бажання побачити справжнього містера Гайда. Йому здавалося, що тільки він його побачить, як таємниця враз щезне — так буває, коли добре роздивишся річ, яка спершу здавалася загадковою. Тоді він розгадає причину дивної прихильності (чи підлеглості — хоч би як там було) його друга, зрозуміє, чому в

заповіті обумовлено такі незвичайні випадки. В кожному разі, на це обличчя варто було б поглянути — на обличчя людини, позбавленої жалю, на обличчя, що викликало почуття тривкої зненависті навіть у незворушного Енфілда.

Відтоді містер Аттерсон почав стежити за дверима на вуличці з крамницями. У ранкові години, ще до початку праці, серед денної метушні, вночі, під місяцем, запнутим міською Імлою, в будь-який час, за будь-якого освітлення правника можна було побачити на обраному ним для спостереження місці.

Нарешті його терпіння винагородилося. Це було ясного морозного вечора, вулиці були чисті, наче паркет бальної зали, полум'я ліхтарів, не розхитуване вітром, окреслювало рівні обриси світла і тіні. О десятій, коли крамниці позачинялися, вуличка поринула в тишу, гамір та шум Лондона до неї ледь долинав. Тож кожен найменший звук розносився дуже далеко, хатній гомін було ясно чути по обидва боки вулиці, а хода заздалегідь сповіщала про появу кожного перехожого. Містер Аттерсон устиг лише кілька хвилин простояти на своїх чатах, коли його увагу привернуло відлуння чиєїсь дивної, легкої ходи. Під час нічних вартувань правник призвичаївсь до враження, що його справляє звук кроків самотнього перехожого, який раптом зринає на тлі невиразного міського шуму. Але жодні кроки досі не змушували його вслухатися так уважно; з гострим і забобонним передчуттям успіху він далі відійшов у прохід на подвір'я.

Звук ходи наближався, й раптом став гучнішим, коли перехожий вийшов з-за рогу. Правник побачив, з ким йому доведеться мати справу. То був куций, дуже просто вбраний чоловічок; з першого ж погляду, навіть здалека, він викликав чимось вельми неприємне відчуття. Чоловічок той попростував

до дверей і, підійшовши, видобув з кишені ключа — наче людина, що прийшла до себе додому.

Містер Аттерсон ступив уперед і торкнув його за плече.

— Містер Гайд, коли не помиляюся?

Містер Гайд відступив назад, з несподіванки йому перехопило подих. Та переляк його за мить минувся. Навіть не поглянувши на правника, він доволі спокійно відповів:

— Так, це я. Що вам потрібно?

— Я бачу, ви йдете в цей дім, — повів розмову правник, — Я давній приятель доктора Джекіла — містер Аттерсон, з Ґавнт-стрит, — напевно, ви чули про мене, тож, зустрівши вас так принагідне, міг би сподіватися, що ви запросите мене ввійти з вами.

— Доктора Джекіла немає вдома, — промовив Гайд, встромляючи ключа в замкову шпарину. І раптом, так і не поглянувши на співрозмовника, запитав: — Але звідки ви мене знаєте?

— А чи не зробили б ви, зі свого боку, однієї маленької послуги? — відповів Аттерсон запитанням на запитання.

— Охоче, — відказав той. — Якої ж саме?

— Ви дозволите мені побачити ваше обличчя?

Містер Гайд на хвильку завагався, а далі з викликом повернувся до правника. Декілька секунд вони вдивлялися один в одного.

— Тепер я впізнаю вас, — промовив Аттерсон. — Це може стати в пригоді.

— Так, — відказав Гайд. — Добре, що ми зустрілися, вам придасться моя адреса. — Й він назвав число будинку і вулицю в Сохо.

"Боже правий!" — подумав Аттерсон — "невже він теж згадав про заповіт?" Але стримав свої почуття й подякував за адресу.

— А тепер скажіть, звідки ви мене знаєте?

— З розповідей, — відказав правник.

— З чиїх розповідей?

— У нас є спільні друзі.

— Спільні друзі! — повторив містер Гайд, і голос його пролунав трохи хрипко. — Хто ж вони?

— Джекіл, наприклад, — промовив правник.

— Він ніколи не говорив вам про мене, — викрикнув Гайд, і обличчя його перекривилося від люті. — Не думав я, що ви здатні брехати.

— Годі, — відрубав Аттерсон, — це зовсім не підходяща мова.

Його співрозмовник вибухнув диким реготом, а наступної миті з незбагненною спритністю відімкнув двері й зник у будинку.

Кілька хвилин по тому правник стояв, наче втілення розгубленості. Тоді рушив вулицею, що два кроки спиняючись і безпорадно підносячи руку до чола. Питання, що він ставив під час прогулянки з Енфілдом, не дістали відповідей. Містер Гайд був блідий та куций, справляв враження якоїсь потворності, хоч не відзначався жодними видимими вадами; мав неприємну посмішку, в поведінці виявляв убивчу суміш переляку й зухвалості, говорив глухим, тихим надтріснутим голосом, — усі ці речі свідчили проти нього, але навіть узяті разом, вони не могли пояснити тієї досі не знаної Аттерсонові відрази, ненависті й страху, що їх викликав у нього цей чоловік. "Тут має бути щось інше, — мовив правник сам до себе. — Тут є щось інше! І нехай Господь боронить мене, але є в цьому чоловічкові щось нелюдське! Щось від троглодита, тільки що саме? Чи занечищена душа пробивається так назовні, виявляючи своє мулке дно? Либонь, що так, бо ж, ми бідолашний старий Гаррі Джекіле, якщо колись я й бачив печать диявола на чиємусь обличчі — то саме на обличчі твого нового приятеля".

За рогом починалася площа, оточена давніми гарними спорудами, що здебільшого позбулися з часом свого високого призначення й були переобладнані під помешкання, які винаймали люди найрізноманітнішого фаху і стану: картографи, архітекти, юристи з непевною практикою, агенти сумнівних компаній. Та один з будинків, другий від рогу, все ще посідав цілком єдиний власник; при дверях, що навіть у темряві свідчили про достаток і добробут, містер Аттерсон спинився й постукав. Відчинив йому гарно вбраний служник.

— Доктор Джекіл удома, Пуле? — запитав правник.

— Зараз гляну, містере Аттерсоне, — промовив Пул, запрошуючи гостя до затишної великої зали з низькою стелею, умебльованої дорогими дубовими меблями, опалюваної, за сільською модою, яскравим відкритим каміном. — Почекаєте тут, при вогні, сер? Чи принести вам світло до вітальні?

— Спасибі, краще я побуду тут, — відказав правник, підійшовши до вогнища й зіпершись на високі ґратки. Ця зала, де він тепер лишився сам, була найулюбленішою примхою його друга-доктора, від Аттерсона вимагали навіть засвідчити, що це — найприємніший покій у Лондоні. Та сьогодні кров холонула йому в жилах, обличчя Гайда глибоко вкарбувалося в його пам'яті; він відчував (що траплялося з ним нечасто) нудьгу й відразу до життя; йому вбачалася загроза в мерехтінні відблисків полум'я на стінах і стелі. Хоч соромно було в цьому зізнатися, але він відчув полегкість, коли Пул повернувся й сповістив, що доктор Джекіл вийшов.

— Я бачив, як крізь задні двері ввійшов містер Гайд. Чи це так у вас заведено, Пуле, коли господаря немає вдома?

— Так, містере Аттерсоне. У містера Гайда є власний ключ.

— Здається, ваш господар надзвичайно довіряє цьому юнакові, Пуле, — задумливо мовив правник.

-Так, сер, нам усім наказано слухатися його.

— Але ж, здається, я ніколи тут його не зустрічав?

— Звісно, ні, сер. Він ніколи не обідає тут, — пояснив служник. — Взагалі він майже ніколи не навідується в цю частину дому; входить і виходить він через лабораторію.

— Що ж, дякую. Добраніч, Пуле.

— Добраніч, містере Аттерсоне.

Додому правник ішов з важким серцем. "Бідолаха Гаррі Джекіл! — думалося йому. — Я не помилявся: він справді опинився на слизькому. Замолоду мав буйну вдачу, було то дуже давно, але Божа відплата не знає терміну давності. Напевно, так воно і є: привид якогось давнього гріха, гризота через приховану від усіх провину, але спливли роки, пам'ять встигла про все забути, сумління вже все тобі вибачило, — та відплата знаходить тебе, приходить pede claudo. І, наляканий такою думкою, правник замислився над власним минулим, ставши нишпорити в найдальших закутах своєї пам'яті. І хоча минуле його було ясним і бездоганним, і мало хто міг би спокійніше гортати сторінки свого життя, та все-таки він готовий був повалитися в порох від численних хибних вчинків, що їх колись припустився, а потім у побожному страху дякувати, що уник багатьох інших, до яких був вельми близький. А далі він повернувся до попередніх роздумів, і в ньому зблиснула іскра надії. "Якщо вивчити цього містера Гайда, — думав він, — то в ньому можна віднайти стільки таємниць, чорних таємниць, що порівняно з ними найтяжчі Джекілові провини видаватимуться ясними, наче сонячне сяйво. Тому й не може так тривати далі. Мене проймає холод, коли я уявляю, як ця потвора скрадається до ліжка бідного Гаррі. Що то має бути за пробудження! А як це все небезпечно! Бо ж коли цей Гайд знає про існування заповіту, йому може заманутися одержати спадщину якнайшвидше. Так, я мушу підставити своє плече, щоб допомогти Гаррі, — якщо тільки він дасть мені це зробити. Якщо тільки він мені це дозволить", — і перед його

зором знову чітко проступили незвичайні умови, передбачені заповітом.

Доктор Джекіл стоїть на своєму

За два тижні трапилася сприятлива нагода, коли після одного з милих обідів, що їх час від часу влаштовував доктор для п'ятьох чи шістьох поважних, шанованих осіб, поціновувачів доброго вина, містер Аттерсон залишився й по тому, як інші гості розійшлися. В цьому не було нічого незвичного — так траплялося й чимало разів до того. Там, де Аттерсон тішився приязню товариства, ця приязнь була тривкою. Господарі незрідка затримували тверезого правника, провівши за поріг гостей веселих і велемовних; приємно було посидіти часину в його необтяжливому товаристві, розкошуючи в неоціненній чоловічій мовчанці після надокучливих жартів та розваг. Доктор Джекіл не являв винятку з цього правила; нині він сидів навпроти правника біля вогню, — гарний, ставний, ретельно виголений чоловік років п'ятдесяти, в обличчі якого, можливо, й було якесь лукавство, але поза тим воно світилося розумом і добротою, — варто було лише завважити, як щиро й приязно дивився він на містера Аттерсона.

— Я хотів би поговорити з вами, Джекіле, — почав правник. — Ви пам'ятаєте про той ваш тестамент?

Уважний спостерігач помітив би, що такий поворот розмови неприємний докторові, однак він не полишив свого жартівливого тону:

— Мій бідолашний Атгерсоне, вам страшенно не пощастило з таким клієнтом, як я. В житті своєму ніколи не бачив нікого нещасливішого від вас — в ту хвилину, коли ви прочитали мій заповіт; за винятком хіба що того невиправного педанта

Леньйона, коли він ознайомився з моїми, як він каже, науковими єресями. Я знаю, що він добрий хлопець — не треба насуплюватися — чудовий хлопець, я завше радий його бачити; але ж він — невиправний педант, невчений, вузьколобий педант. Зроду ні в кому я так не розчаровувався, як у цьому Леньйоні.

— Ви знаєте, що той заповіт ніколи мені не подобався, — Аттерсон безжально повертав розмову до попередню! теми.

— Мій заповіт? Певно, що знаю, — у докторовому голосі почулася іронія, — ви ж про це вже повідомляли мене.

— І підтверджую ще раз, — вів далі правник. — Я дещо довідався про вашого юного Гайда.

Відкрите, миле обличчя доктора Джекіла сполотніло до самісіньких вуст, під очима йому лягли чорні плями.

— Я не хотів би далі цього слухати, — промовив він. — Я гадав, що ми погодилися облишити цю тему.

— Те, що я почув, було вельми мерзенне, — промовив Аттерсон.

— Це не має значення. Ви не розумієте мого становища, — відказав доктор трохи незв'язно. — Я потрапив у прикру ситуацію, Аттерсоне. Моє становище делікатне, вельми делікатне. Воно — з тих, яких не виправиш розмовою.

— Джекіле, — наполягав Аттерсон, — ви знаєте мене: я той, на кого можна покластися. Довірте ж мені вашу таємницю, і я певен, що допоможу вам.

— Мій дорогий Аттерсоне, — промовив доктор, — це дуже люб'язно з вашого боку, це страшенно люб'язно, і я не можу знайти слів для подяки. Я цілком довіряю вам, довіряю більше, аніж будь-кому з живих, більше, аніж самому собі, і все розповів би, якби міг. Та насправді все не так, як ви думаєте, — все зовсім не так кепсько. Щоб заспокоїти вас, скажу лише одне: коли я вирішу, то зможу тієї ж хвилини позбутися Гайда. Ручуся вам у тому, і ще раз дуже й дуже дякую. І ще одне тільки слово, Аттерсоне: все це — справа суто приватна, й благаю вас, облишмо її.

Правник хвильку вагався, дивлячись на полум'я.

— Я вірю, що ви маєте підстави так говорити, — промовив він зрештою, підводячись.

— От і добре, та коли ми вже зачепили цю справу, — сподіваюся, що востаннє, — вів далі доктор, — я хотів би, щоб ви зрозуміли одне. Я справді вельми опікуюся бідолахою Гайдом. Я знаю, що ви з ним бачилися, він розповів мені про це, — і, боюся, він був з вами нечемний. Але кажу вам щиро: мені дуже, дуже залежить на тому, що станеться з цим юнаком, і коли мене вже не буде, то пообіцяйте мені, що ви його підтримаєте й допоможете перебрати мою спадщину. Певен, що ви зробили б так, якби про все знали; коли ви не дасте цієї обіцянки — це буде великий тягар мені на серці.

— Я не можу пообіцяти вам, що колись він мені подобатиметься, — мовив правник.

— Про це я й не прошу, — наполягав Джекіл, узявши друга за руку, — прошу лише справедливості, й прошу вас заради мене допомогти йому, коли мене вже тут не буде.

Аттерсон не зміг погамувати тяжкого зітхання.

— Гаразд, я обіцяю.

Убивство Кер'ю

Приблизно через рік, у жовтні 18... року, Лондон вжахнувся небувале жорстокому злочинові, який привернув особливу увагу ще й через високе суспільне становище жертви. Подробиці були скупі й страхітливі. Служниця, що проживала сама в будинку неподалік від річки, близько одинадцятої години піднялася до своєї спальні. Хоча звечора над містом клубочився туман, ніч стояла ясна, й провулок, на який виходило вікно її кімнати, був залитий світлом повного місяця. Схоже, що дівчина мала романтичну вдачу: сівши при вікні, вона поринула в мрії. Ще ніколи до того (так оповідала вона крізь сльози, свідчачи про побачене) світ і люди в ньому не здавалися їй такими добрими й лагідними. Нараз вона помітила ставного сивого джентльмена, що йшов провулком, а потому — дуже куцого чоловічка, який простував йому назустріч і на якого вона спершу не звернула уваги. Саме перед її вікном вони перестрілися, і старший пан, чемно вклонившись, про щось запитав. З його поводження не видно було, щоб він цікавився чимось істотним, радше він просто вирішив перепитати дорогу, але обличчя його було яскраво освітлене місяцем, і дівчина замилувалася ним, бо воно дихало старосвітською лагідністю, статечністю й доброчестям. Тут її погляд перебіг на другого чоловіка, й вона здивувалася, впізнавши в ньому такого собі містера Гайда, то якось заходив до її господаря, й до якого вона зразу ж відчула неприязнь. У руці в того була важка палиця, якою він вимахував, не кажучи ні слова й слухаючи співрозмовника з виразом неприхованого роздратування. Раптом його охопив напад нестримної люті: він затупотів ногами, замахнувся палицею і взагалі поводився, за словами служниці, наче божевільний. Літній джентльмен відступив на крок, на його обличчі відбився подив і якась

образа, і ось тоді містер Гайд щосили кинувся на нього й повалив на землю. Наступної миті він із мавпячою злістю став топтати жертву ногами, обрушив на неї зливу ударів, від яких тіло нещасного підскакувало на бруківці й чутно було, як тріщать його кістки. Побачене й почуте так нажахало дівчину, що вона зомліла.

Лише через дві години вона очуняла й викликала поліцію. За вбивцею давно пропав і слід, але якраз посередині вулиці лежало спотворене до невпізнання тіло жертви. Знаряддя вбивства — палиця, хоча й зроблена з якоїсь рідкісної твердої деревини, не витримала сили ударів і переламалася посередині надвоє: одна половина закотилася в сусідню канаву, другу, мабуть, убивця забрав із собою. При вбитому знайшли гаманця й золотого годинника, а з паперів — лише заклеєного й запечатаного конверта, якого, певно, той ніс на пошту, і на якому стояло ім'я містера Аттерсона.

Цього конверта й принесли правникові наступного ранку, коли ще він не встиг підвестися з ліжка. Поглянувши на нього й почувши обставини злочину, він промовив лишень:

— Нічого не скажу, аж поки не побачу тіла. Але справа може виявитися вельми серйозною. Будьте такі ласкаві зачекати, поки я вдягнуся.

Зі скорботним виразом обличчя він нашвидку поснідав і вирушив до поліційного відділка, куди перенесли тіло. Щойно ввійшовши до камери, він кивнув.

— Так, я впізнаю його. З прикрістю мушу повідомити, що це сер Денверс Кер'ю.

— Боже правий! — вигукнув офіцер. — Як таке могло статися? — Та вже наступної миті очі його запалали професійним азартом. — Це наробить чимало галасу. Можливо, ви змогли б допомогти нам. — Він коротко переповів розповідь служниці й показав палицю.

Містер Аттерсон здригнувся, почувши ім'я Гайда, а побачивши палицю, він не мав більше жодних сумнівів, бо хоч як було її потрощено й поламано, він одразу ж упізнав у ній саме ту, яку подарував багато років тому Генрі Джекілові.

— Той містер Гайд на зріст маленький? — поцікавився він.

— Дуже маленький, і з дуже лихим обличчям, як сказала про нього та служниця, — відповів офіцер.

Містер Аттерсон хвильку вагався, а прийнявши, нарешті, рішення, промовив:

— Якщо ви поїдете зі мною моїм кебом, то, гадаю, я зможу показати вам, де він живе.

Було близько дев'ятої ранку, стояла пора перших осінніх туманів. Широчезна шоколадного кольору пелена опускалася з небес на землю, але вітер увесь час шарпав ці звихрені випари, тож поки кеб ледь повз довгою низкою вулиць, перед містером Аттерсоном мінилися всі можливі барви й відтінки: ставало то зовсім поночі, то раптом небо розцвічували багряні відблиски велетенської пожежі, а то крізь розрив у хмарах раптово проривався стовп денного світла. Похмурий квартал Сохо з його брудними проїздами, бідно вбраними перехожими, ліхтарями, яких чи то зовсім не гасили, чи то засвітили знову — змагатися з навалою скорботної темряви, у цьому химерному освітленні здавався містерові Аттерсону виплодом нічного кошмару.

Однак думки правника були ще похмуріші, і коли він позирав на свого супутника, його охоплював той страх перед законом та охоронцями закону, що часом вражає навіть найдоброчесніших.

Коли кеб зупинився за названою адресою, туман на хвильку розвіявся, відкривши занедбану вуличку, шинок, пивницю, дешеву крамничку, юрми обірваних дітлахів, що визирали з кожних дверей, зграйки жінок найрізноманітніших національностей, що вийшли по ранкову чарку. А далі брунатний туман опустився знову, поглинаючи всіх і все. Саме тут жив улюбленець Генрі Джекіла, спадкоємець чверті мільйона фунтів.

Двері відчинила стара сива жінка з жовтуватим, наче слонова кість, обличчям. Обличчя в неї було зле й нещире, однак поводження — бездоганне. Так, повідомила вона, це помешкання містера Гайда, але його немає вдома, увечері він повернувся дуже пізно, та за якусь годину знову пішов; у цьому не було нічого неприродного, бо звички в нього зовсім погані він часто зникає, ось і до цього вечора вона його не бачила близько двох місяців.

— Гаразд, тоді ми хотіли б оглянути його кімнати, — промовив правник, і коли жінка стала голосно заперечувати, говорячи, що це неможливо, додав: — Мені слід було б відрекомендувати вам цього пана. Це інспектор Ньюкамен зі Скотленд-Ярду.

На обличчі жінки спалахнула зловтіха.

— А! То він втрапив у якусь халепу! Що ж він такого накоїв?

Містер Аттерсон з інспектором перезирнулися.

— Не схоже, що його тут надто люблять, — зробив висновок поліцай. — А тепер, люба пані, покажіть нам усе, що тут є.

Майже весь будинок, окрім помешкання літньої жінки, стояв пусткою, містер Гайд використовував лише якусь пару кімнат, умебльованих, однак, з розкішшю й добрим смаком. У погрібці зберігалося повно вин, тарілки були срібні, а обруси й серветки — з тонкого полотна, на стінах висіли гарні картини, подарунки (як подумалося Атгерсонові) від Генрі Джекіла, що знався на малярстві, килими було ретельно дібрано за відповідністю кольорів. Однак зараз кімнати мали явні сліди недавньої квапливої втечі: одяг з вивернутими кишенями валявся на підлозі, шухляди були відчинені, а в каміні лежала велика купа сірого попелу від спалених паперів. З неї інспектор видобув недогорілий корінець зеленої чекової книжки, а під дверима знайшлася друга половина палиці. Це поклало край останнім сумнівам, і офіцер був цілком задоволений. По відвідинах банку, де на рахунку вбивці виявилося декілька тисяч фунтів, справа видалася йому завершеною.

— Повірте мені, — сказав він Атгерсонові, — той хлопець у наших руках. Напевно, він зовсім втратив голову, коли примудрився забути палицю, а до всього ще й спалив чекову книжку. Але без грошей він не проживе. Нам лишається тільки дочекатися, коли він прийде в банк, і надіти на нього наручники.

Та зробити це виявилося непросто: містер Гайд мало з ким зустрічався, навіть господар служниці бачив його лише двічі; так і не вдалося встановити, хто його батьки, по ньому не лишилося жодної фотокартки, а ті кілька чоловік, що змогли описати його зовнішність, суперечили один одному. Сходилися вони лише в одному: цей чоловік здавався всім нез'ясовно зіпсутим.

Випадок з листом

Надвечір містер Аттерсон зупинився біля дверей оселі доктора Джекіла. Його одразу ж зустрів Пул, і через кухню та подвір'я, що колись було садком, провів до будинку, який називали чи то лабораторією, чи то анатомічною. Доктор відкупив цей будинок у спадкоємців відомого хірурга, і оскільки його власні зацікавлення були пов'язані не з анатомією, а з хімією, призначення споруди за садком змінилося. Доктор уперше приймав правника в цій частині своєї оселі, і тому той зі змішаним почуттям цікавості й подиву розглядав це тьмяно освітлюване крізь плафон у стелі приміщення без жодного вікна, де колись юрмилися під час розтинів студенти, а нині анатомічні столи було заставлено хімічними приладами, а на підлозі стояли реактиви в оплетених лозою суліях. У дальньому його кінці сходи вели вгору до оббитих червоною тканиною дверей; через них містер Аттерсон нарешті потрапив до докторового кабінету. Це була простора, обставлена, крім іншого, великим люстром та робочим столом, кімната, що виходила на подвір'я трьома заґратованими, вкритими пилом вікнами. У каміні палав вогонь, на камінній полиці стояла засвічена лампа, бо о цій порі туман, здавалося, починав проникати й до житла. Там, ближче до тепла, сидів доктор Джекіл. Вигляд його був украй знеможений. Не підвівшись назустріч гостеві, він лише простяг йому холодну руку.

— А тепер, — промовив містер Аттерсон, щойно Пул залишив їх самих, — скажіть мені: ви чули останні новини?

Доктор здригнувся.

— Про це кричали на площі. Я чув з вітальні.

— Одне слово, — вів далі правник, — Кер'ю, так само, як і ви, був моїм клієнтом, і я хочу знати, що мені робити. Сподіваюся, ви не настільки ще втратили глузд, щоб переховувати цього хлопця тут?

— Богом присягаюся, Аттерсоне, — простогнав доктор, — Богом присягаюся, я більше ніколи його не побачу. Клянуся вам честю, з ним покінчено. Це все вже позаду. Він справді не потребуватиме вже моєї допомоги, я знаю його краще від вас, він нікому більше не заподіє лиха, ніхто ніколи про нього не почує.

Правник похмуро слухав, гарячкова мова друга йому не подобалася.

— Ви нібито в це вірите, — сказав він, — тож в ім'я вашого ж добра хотів би сподіватися, що ви маєте слушність. Бо коли дійде до суду, ваше ім'я може виринути.

— Я цілком певен цього, — підтвердив Джекіл, — і маю на те підстави, про які не можу розповісти жодній людині. Та є одна справа, щодо якої я хочу з вами порадитися. Бачте ... я отримав листа, і я не знаю, чи не слід мені показати його поліції. Тим-то лишаю це на ваш розсуд, Аттерсоне, я певен: ви вчините мудро, і я цілком звіряюся на вас.

— Ви боїтеся, що лист виведе на його слід? — запитав правник.

— Ні, мене більше не обходить, що станеться з Гайдом, з ним покінчено назавше. Я боюся, чи не зашкодить це за таких обставин мені.

Аттерсон був вражений егоїзмом свого друга, але водночас відчув полегкість.

— Гаразд, — нарешті сказав він, — покажіть мені цього вашого листа.

Листа було написано виразним прямим почерком; під ним стояв підпис "Едвард Гайд". Відправник стисло сповіщав свого доброчинця доктора Джекіла, якому він так негідно відплатив за щиросерде піклування, що не слід тривожитися за його безпеку, бо він має цілком певні засоби зникнути.

Лист розвіяв частину попередніх правникових побоювань, він навіть подумки дорікнув собі за те, що його підозри зайшли аж так далеко.

— А конверт у вас залишився? — запитав він доктора.

— Я спалив його, не втямивши гаразд, що й до чого. Але поштового штемпеля на ньому не було. Його хтось приніс.

— Ви дозволите мені забрати листа з собою й подумати до ранку?

— Цілком звіряюся на вас, — повторив доктор. — На себе я в таких справах уже не покладатимуся.

— Тоді я над усім цим поміркую, — пообіцяв правник. — Але дозвольте мені ще тільки одне питання: то Гайд змусив вас дописати в заповіт умову щодо вашого можливого зникнення?

Доктор був очевидно заскочений; нічого не відказавши, він лише кивнув.

— Я так і знав, — мовив Аттерсон. — Він замірявся вбити вас. Тож ви ще дешево відбулися.

— Я багато чого навчився, — сумно проказав доктор. —О Боже! Аттерсоне, яку я дістав науку! — і він на хвильку затулив обличчя руками.

Виходячи на вулицю, Аттерсон зупинився перемовитись кількома словами з Пулом.

— Між іншим, Пуле, сьогодні вашому панові доручили листа. То як виглядала людина, шр той лист принесла?

Виявилося, однак, що Пул цього дня нічогісінько не отримав, крім звичайної пошти.

Ця новина знов збудила правникові сумніви. Звичайно, листа могли принести й до дверей лабораторії, але могли написати й у самому кабінеті, й тоді вся справа виглядала зовсім інакше. Він ішов хідником, і його обганяли хлопчики з паками газет, вигукуючи: "Терміновий випуск! Жорстоке вбивство члена парламенту!" Йшлося про його друга й клієнта, але він не міг допомогти слідству, не штовхнувши доброго імені свого другого клієнта й приятеля у вир скандалу. Йому належало зробити складний вибір, і хоч як він звик покладатися на себе, зараз хотілося почути чиюсь пораду.

Невдовзі по тому він сидів по один бік від каміна у власній оселі, його старший клерк містер Ґест — по другий, а поміж ними, якраз на належній відстані від вогню, стояла пляшка особливо старого вина, що довший час зберігалося в темних льохах під будинком. Місто все ще тонуло в пелені туману, вуличні ліхтарі мерехтіли, наче карбункули, але й під важкою задушливою запоною життя струмувало його артеріями з

шумом потужного вітру. Однак у домі, при вогні, було затишно. Кислоти в пляшці давно вже розклалися, яскравий цісарський багрянець із часом збляк, і жар спекотних осінніх днів на схилах виноградників готовий був розчинитися в лондонському тумані. Незчувшись того сам, правник розтанув. Нікому не довіряв він більше, аніж Тестові, від нього в Аттерсона майже не було таємниць. Він часто доручав Тестові вести справи з доктором Джекілом, той знав Пула, і не міг не чути про гостинність, що її виявляли там містерові Гайду; тож хіба не природним було б запитати в Теста, до всього ще й тонкого знавця різних почерків, його думку щодо цієї таємниці з листом? Звісно, запитати не прямо, але ж читаючи такого дивного документа, клерк неодмінно щось зауважить, і з його слів Аттерсон зможе виснувати, в яке річище скерувати подальшу розмову.

— Яка сумна та справа сера Денверса, — зауважив правник.

— Авжеж, сер, — погодився клерк. — Вона наробила багато галасу. Той убивця, певно, божевільний.

— Я хотів би спитати вас ось про що, — провадив Аттерсон далі. — Тут у мене є лист, написаний його рукою. Хай це лишиться між нами, бо я ще не знаю, що робитиму з ним далі; все це — справа вельми неприємна. Але ось він, саме для вас, — автограф убивці.

Ґестові очі спалахнули, він заходився ретельно вивчати поданий аркушик. — Ні, сер, це писав не божевільний. Але почерк дуже дивний.

— З усього знати, що належить він вельми незвичайній особі, — докинув правник.

Саме тоді до покою ввійшов служник із запискою.

— Це — від доктора Джекіла, сер? — запитав клерк, ледве глянувши на неї, — Почерк наче мені знайомий. Сподіваюся, в ній немає нічого секретного, містере Аттерсоне?

— Лише запрошення на обід. Хочете на неї поглянути?

— Тільки хвилинку. Дякую, сер, — клерк поклав обидва аркушики поруч і став прискіпливо їх порівнювати. — Дякую, сер, — повторив він, повертаючи обидва папірці, — аж надто цікавий автограф.

Поки тривала пауза в розмові, містер Аттерсон боровся сам із собою.

— Навіщо ви порівнювали їх, Ґесте? — раптом запитав він.

— Річ у тому, сер, — клерк підшукував слова, — що між ними існує дивовижна подібність, обидва почерки майже цілком тотожні, й різняться тільки нахилом літер.

— Дуже дивно, — вимовив Аттерсон.

— Так, справді, як ви кажете, дуже дивно, — погодився Ґест.

— Я б не згадував більше про цю записку, — сказав господар.

— Не згадуватиму, сер, — промовив клерк. — Мені зрозуміло. Залишившись сам, містер Аттерсон замкнув записку в глибині свого сейфа. "Невже, — подумалося йому, — Генрі Джекіл підробив лист убивці!" І кров похолола в його жилах.

Несподівана смерть доктора Леньйона

Збігав час. Оскільки вбивство сера Денверса було розцінено як виклик самим основам суспільності, то встановили тисячі фунтів винагороди; та попри все містер Гайд зник з виднокола поліції так, начебто його ніколи й не існувало. Звісно, розкопали багато дечого з його минулого — все те було надто непривабливе. Розповідали про його нестримну безглузду жорстокість, про безпутне життя, про сумнівні зв'язки, про зненависть, що її незмінно викликав він до себе. Але про його теперішнє місцеперебування ніхто не міг розповісти нічого. Відколи він покинув своє помешкання в Сохо вранці після вбивства, по ньому пропав і слід; і з часом містер Аттерсон став поволі звільнятися від пекучого почуття тривоги. Як на нього, зникнення містера Гайда з верхом відшкодувало смерть сера Денверса. Відсутність лихого Гайдового впливу перемінила життя доктора Джекіла. Він перестав бути відлюдником, поновив давні знайомства, його знову охоче запрошували в гості й радо приходили до нього. Відокий своїм доброчинством, доктор і тепер цього не відкинувся. Він був завше заклопотаний, багато часу проводив поза своєю домівкою, обличчя його посвіжіло, й більше двох місяців він тішився спокоєм та внутрішньою злагодою.

Восьмого січня Аттерсон обідав у невеличкому товаристві в доктора Джекіла, там був і Леньйон, і господар дивився на них двох точнісінько як у ті часи, коли всі троє були нерозлучними друзями. Але дванадцятого, і знову чотирнадцятого двері Джекілової оселі виявилися для правника замкненими.

— Доктор нездужає, — пояснював Пул, — і нікого не приймає. П'ятнадцятого Аттерсонові відмовили ще раз, і правник, звикнувши протягом двох місяців майже щодня бачитися з друзями, засумував на самоті. Тому п'ятого вечора

він запросив на обід Геста, а шостого — сам вирушив до Леньйона.

Тут нарешті йому не відмовили, але коли він увійшов, то був приголомшений зміною, яка сталася з доктором Леньйоном. На лице тому лягла видима печать близької смерті. Рум'яний здоровань поблід, змарнів і постарів на кілька років; та навіть не ці ознаки фізичного занепаду вразили правника, а погляд, у якому відбився глибоко прихований жах. Не виглядало на те, аби доктор боявся смерті, однак це було перше, що спало на думку Аттерсонові: "Як лікар він не може не розуміти, що жити лишилося лічені дні, але усвідомлювати це йому понад силу". Однак коли правник таки поцікавився станом доктора, той дуже спокійно відповів, що він — людина пропаща.

— Я зазнав великого потрясіння, — промовив він, — і вже не маю надії одужати. Що ж, життя було гарне, і я любив його. Але тепер мені здається, що якби ми знали все, то були б раді якнайшвидше поквитатися з ним.

— Джекіл теж захворів, — перевів розмову на інше Аттерсон. — Ви з ним не бачилися?

Цю мить Леньйонове обличчя змінилося, і голос його затремтів.

— Я не бажаю ніколибільше бачити доктора Джекіла і чути про нього! — майже прокричав він, дуже хвилюючись. —Я цілком порвав з цією особою, і благаю вас не нагадувати мені про того, хто для мене помер.

— Он воно як... — вимовив Аттерсон, а тоді, по довгій паузі, запитав: — Чи не міг би я залагодити це якось? Адже ми троє здавна були друзями ...

— Нічого вже не виправиш, — відрізав Леньйон. — Запитайте в нього.

— Він не приймає мене.

— І не дивно, — пролунала впевнена відповідь. — Колись, Аттерсоне, після моєї смерті, ви, можливо, дізнаєтеся, що спонукало мене так говорити. Але не зараз. Коли ви можете посидіти зі мною й поговорити про щось інше, я буду вам надзвичайно вдячний; та коли вам несила полишити цю прокляту тему, ради всього святого, ідіть, бо я не можу цього витерпіти.

Щойно повернувшись додому, Аттерсон сів і написав Джекілові листа, нарікаючи, що ніяк не може потрапити до нього, і запитуючи, чому він так пересварився з Леньйоном. Наступного дня прийшла велемовна відповідь, витримана в патетичному тоні й сповнена таємничих натяків. Розрив із Леньйоном потрактовувався як непоправний. — "Я не звинувачую нашого давнього друга, — писав Джекіл, — але поділяю його думку: нам не слід більше зустрічатися. Відтепер я провадитиму вельми усамітнене життя, і ви не повинні ані дивуватися, ані ставити під сумнів мою до вас прихильність у разі, коли мої двері виявляться зачиненими навіть перед вами. Я мушу пройти власним незнаним і стражденним шляхом, бо сам накликав на себе покару й небезпеку, про яку не можу говорити. Коли вже я найбільший грішник, то водночас я й найбільший мучень. Не думаю, що десь іще на землі є місце для таких мук і страхів; і полегшити мій уділ, Аттерсоне, ви можете лише одним: шануючи моє мовчання". Аттерсон був вражений: лихий вплив Гайда відійшов у минуле, доктор повернувся до свого колишнього життя та колишніх друзів, ще тиждень тому доля всміхалася йому всіма принадами шанованого віку, а нині дружбу, душевний спокій, увесь лад його життя було розбито. Така велика й несподівана зміна вказувала б на божевілля, але

з огляду на слова й поводження Леньйона справжню причину слід було шукати десь глибше.

Через тиждень по тому Леньйон зліг, і ледве минуло півмісяця, як його не стало. Надвечір після похорону, що сповнив правника смутком, Аттерсон замкнув двері свого кабінету, і при світлі єдиної свічки видобув конверта, підписаного покійним другом і запечатаного його печаткою. "ПРИВАТНО. Для Дж.Дж.Аттерсона ОСОБИСТО. У разі його смерті знищити не читаючи". Прочитавши цього написа, правник пройнявся страхом перед вмістом конверта. "Сьогодні я поховав одного друга, — подумав він, — а що, коли цей лист відбере в мене й другого?" Та подолавши зрадливий пострах, правник зламав печатку. Але в першому конверті був другий, так само запечатаний, і підписаний: "Не відкривати до смерті або ж зникнення доктора Генрі Джекіла". Аттерсон не йняв віри своїм очам. Так, саме "зникнення": знову, наче в тому божевільному заповіті, говорилося про можливе зникнення Генрі Джекіла. Тільки в заповіті така згадка з'явилася з підступної намови людини на ім'я Гайд, за тим стояла нехай і страхітлива, але зрозуміла мета. Та ось нині, написане рукою Леньйона, що могло б воно означати? З'явилася велика спокуса знехтувати пересторогу й відразу поринути на дно цих таємниць, але професійна честь і повага до померлого друга виявилися дужчими, тому конверт знайшов прихисток у глибинах сейфа.

Одна річ — убити цікавість, інша — подолати її, тому вельми сумнівно, щоб Аттерсон і надалі так щиро прагнув побачитися зі своїм живим ще приятелем. Він думав про нього без злості, та його думки були повні страхів і здогадів. Звісно ж, він навідувався до Джекілової оселі, але відчував полегкість, діставши чергову відмову; правникові любіше було розмовляти на сходах із Пулом, чуючи гомін міста, аніж потрапити до цієї добровільної в'язниці й вести бесіду з її незбагненним в'язнем.

Пул не міг повідомити нічого втішного. Доктор замкнувся в кабінеті над лабораторією, іноді навіть ночуючи в ньому; він став ще мовчазнішим і похмурішим, нічого не читав, здавалося, його невідв'язно переслідують смутні думки. Аттерсон настільки призвичаївся до незмінності цих звідомлень старого служника, що став навідуватись туди чимраз рідше й рідше.

Що сталося за вікном

Випало так, що якоїсь неділі, гуляючи своїм звичаєм з Енфілдом, містер Аттерсон знову потрапив на тиху вуличку. Навпроти тих самих дверей обидва спинилися.

— Отож, — озвався Енфілд, — ця історія добігла, нарешті, кінця. Ми вже ніколи не зустрінемося з містером Гайдом.

— Сподіваюся, що так, — промовив Аттерсон. — Чи казав я вам, що теж був зустрівся з ним одного разу, й цілком поділяю ваше почуття огиди до нього?

— Неможливо побачити його й не перейнятися цим почуттям, — погодився Енфілд. — Але, між нами кажучи, яким же вислюком мусив я вам видаватися, коли не знав, що це — чорний хід до будинку доктора Джекіла. Певною мірою тут і ваша провина, що я довідався про це лише згодом.

— Але ж довідалися? А коли вже так, постежмо за тими вікнами. Сказати по правді, я тривожуся за бідного Джекіла й відчуваю, що присутність друзів, навіть під вікнами, допоможе йому.

Вони пройшли на холодне й вогке подвір'я, де вже залягла сутінь, хоч небо над головами було все ще ясне від променів призахідного сонця. Середнє з трьох вікон було прочинене, й за

ним із виразом безмежного смутку на виду, наче скорботний в'язень, сидів доктор Джекіл.

— Джекіле! Це ви? — вигукнув Аттерсон. — Я сподівався, що ви почуваєтеся краще.

— Я дуже підупав на силі, Аттерсоне, — печально озвався доктор, — дуже підупав. Але, дякувати Богові, скоро все це скінчиться.

— Ви надто багато часу проводите в чотирьох стінах. Вам теж слід провітрюватися, як робимо ми з Енфілдом. Ось це — мій кузен, містер Енфілд. А це — доктор Джекіл. Зараз же спускайтеся, беріть капелюха, й пройдімося разом.

— Ви дуже ласкаві, — зітхнув доктор. — Я охоче пристав би до вас, та ж ні, ні, ні, це цілком неможливо. Я не насмілюся. Але все-таки, Аттерсоне, я дуже радий бачити вас, це велика приємність для мене. Я запросив би вас із містером Енфілдом сюди, тільки місце тут справді непідходяще.

— Що ж, — мовив щиросердий правник, — тоді лишаймося ви — там, а ми — тут, і бодай погомонимо.

— Це саме те, що я й хотів вам запропонувати, — посміхнувся доктор. Та не встиг він вимовити цих слів, як посмішка з його обличчя зникла, й натомість на ньому відбився вираз такого жаху й відчаю, що кров похолола в жилах обох джентльменів. Вони бачили це якусь мить — бо майже одразу вікно рвучко зачинилося, але й цій миті було досить, щоб вони обидва повернулися й мовчки вийшли на вулицю, її вони також пройшли, не кажучи ні слова, і тільки дістався до сусіднього людного проїзду, де навіть недільного вечора струмувало

життя, Аттерсон нарешті поглянув на свого супутника. Обидва зблідли, очі в обох відбивали пережитий страх.

— Господи, поможи нам! Господи, поможи нам! — прошепотів Аттерсон.

Та Енфілд тільки зосереджено кивнув головою, і далі йшов мовчки.

Остання ніч

Пообідавши й сівши надвечір біля вогню, містер Аттерсон неабияк здивувався, коли раптом до нього з'явився Пул.

— Не може бути! Пуле, що привело вас до мене? — І, ще раз глянувши на старого служника, додав: — Що вас так тривожить? З доктором зле?

— Містере Аттерсоне, — промовив той, — діється щось недобре.

— Тож сядьте, ось для вас шклянка вина. А тепер заспокойтеся й розкажіть усе до ладу.

— Ви знаєте доктора, — розпочав старий, — як він тепер від усіх замикається. І ось він знову замкнувся у своєму кабінеті. Все це мені дуже не подобається, сер, смертельно не подобається. Мені страшно, містере Аттерсоне.

— Мій добрий чоловіче, — урвав його правник, — говоріть ясніше. Чого ви боїтеся?

— Мені вже цілий тиждень страшно, — вів далі Пул, не звернувши уваги на правникове запитання, — й мені несила це зносити!

Вигляд старого підтверджував його слова; де й дівся колишній вишкіл слуги; за весь час розмови він лише раз поглянув правникові в обличчя — тоді, коли казав, як йому страшно. Навіть тепер, опустивши на коліно так і ненадпиту шклянку, він дивився кудись униз, у куток кімнати.

— Мені несила це зносити! — повторив він.

— Справді, — заохочував старого правник, — я бачу, у вас є причини боятися, Пуле, я бачу, коїться щось недобре. Тож спробуйте пояснити мені, що саме.

— Мені здається, тут якась брудна гра, — хрипко сказав Пул.

— Брудна гра! — вигукнув переляканий і спантеличений правник, — яка брудна гра? Що все це означає?

— Я не насмілююся говорити, сер, — пролунала відповідь, — але якби ви пішли зі мною, то побачили б усе самі.

Не кажучи ні слова, містер Аттерсон підвівся й узяв капелюха та пальто; він устиг з подивом помітити, яке почуття полегкості з'явилося на обличчі старого, що, також підвівшись, відставив убік шклянку, з якої так і не надпив ані краплі.

Була буряна й зимна березнева ніч, блідий убутний місяць висів боком, наче перекинутий вітром, чиї пориви сікли обличчя й заважали говорити. Негода порозгонила перехожих по

домівках, і містер Аттерсон спіймав себе на думці, що ніколи досі не бачив цієї частини Лондона такою безлюдною.

А хотілося йому зовсім іншого: як ніколи досі, він прагнув опинитися серед подібних до себе створінь; і хоч як намагався він опиратися, але в душі його підіймалося тривожне передчуття біди. Коли вони врешті дісталися до площі, там також було повно вітру й пороху, й гілля молодих дерев у садку шмагало огорожу. Пул, що всю дорогу тримався на крок або два попереду, став перед сходами, скинув капелюха й витер носовичком чоло. Але заросився він потом не через швидку ходу — обличчя його далі лишалося блідим, а голос — хрипким і надтріснутим.

— Отже, сер, — промовив Пул, — ми прийшли, і нехай Господь не допустить зла.

— Амінь, Пуле, — озвався правник.

Потому служник тихо постукав; двері прочинили, не знімаючи ланцюжка, і голос із середини запитав:

— То ви, Пуле?

— Усе гаразд, — відповів той. — Відчиніть.

Залу, куди вони ввійшли, було яскраво освітлено, в каміні палав вогонь; майже вся челядь будинку, і слуги, й служниці, стояла, збившись докупи, наче отара овечок. Побачивши містера Аттерсона, покоївка істерично схлипнула, а куховарка, вигукнувши: "Слава Богу! Це містер Аттерсон!" — кинулася до нього, наче ладна схопити його в обійми.

— Як це? Ви всі тут? — невдоволено пробурмотів правник. — Неприпустимо, неймовірно! Вашому панові таке напевно не сподобається.

— Вони всі перелякані, — пояснив Пул.

Запала мертва тиша, ніхто й не пробував щось заперечувати, а далі котрась із жінок розридалася.

— Та цитьте! — напустився на неї Пул з люттю, що виказувала, наскільки напружені нерви в нього самого. Звісно, коли заплакала одна, до неї враз приєдналися й інші, й усі вони з обличчями, сповненими страху, зграйкою рушили до внутрішніх дверей. — Тепер, — Пул обернувся до хлопчика, що відав ножами й виделками, — дай мені свічку, і ми відразу візьмемося до діла. — Запросивши містера Аттерсона йти слідом, він попрямував на подвір'я.

— А зараз, сер, — попередив Пул, — ступайте якомога тихіше. Я хочу, щоб ви все почули, але щоб він не почув вас. І коли раптом він надумає запросити вас досередини, ні в якому разі не йдіть!

Нерви містера Аттерсона, й без того напружені, стислися настільки, що він насилу владав собою, й лише зібравши всю відвагу, він зміг увійти слідом за служником до будинку, і, пройшовши крізь заставлений колбами й реактивами анатомічний театр, підійти до сходів, які вели до кабінету. Тут Пул порухом показав йому стати осторонь і наслухати, а тим часом сам, зробивши видиме зусилля над собою, поставив свічку на долівку, піднявся сходами й не зовсім певною рукою постукав у двері, оббиті червоною тканиною.

— Містер Аттерсон хотів би вас бачити, сер, — промовивши це, він ще раз знаками показав правникові пильно прислухатися.

Голос з-за дверей невдоволено відповів:

— Скажіть йому, я нікого не приймаю.

— Дякую, сер, — озвався Пул з нотками чогось подібного де торжества; він знову провів Аттерсона через подвір'я до великої кухні, де плита давно згасла, а по підлозі бігали таргани.

— Скажіть, сер, — запитав служник, дивлячись Аттерсонові просто в очі, — хіба це голос мого пана?

— Він дуже змінився, — відповів правник, зблiднувши, але не відводячи погляду.

— Змінився? Ще б пак! — вигукнув служник. — Невже ви гадаєте, що я, двадцять років проживши в цьому будинку, не впізнав би його голосу? Ні, сер, мого пана порішили, порішили вже вісім днів тому, коли ми почули його крик; але хто там замість нього, і чого він лишається — ось що волає тепер до Бога, містере Аттерсоне!

— Це — дуже дивна пригода, Пуле, дика якась пригода, чоловіче, — промовив Аттерсон, покусуючи пальця. — Припустімо саме те, що ви припустили, припустімо, що доктора Джекіла ... нехай убито; але що ж примушує вбивцю залишатися тут? Це не тримається купи, в цьому не може бути ніякісінького сенсу!

— Гаразд, містере Аттерсоне, хоч вас нелегко переконати, але я свого доб'юся, — не вгамовувався Пул. — То знайте, що

весь цей останній тиждень він, або хто там живе в його кабінеті, день і ніч вимагає якихось спеціальних ліків, і ніяк не може заспокоїтися. Бувало, що іноді він — мій пан — писав нам накази на клаптиках паперу, які кидав на сходи. А цього тижня ми нічого не бачили, окрім клаптиків паперу й замкнених дверей; навіть їжу ми полишаємо на сходах, а він бере її, коли ніхто не бачить! Отак кожного дня, двічі або тричі на день, ті самі накази й нарікання, мене посилають до всіх можливих аптекарів міста. Щоразу я приношу замовлене, і одержую чергового папірця з наказом повернути його, бо речовина недостатньо очищена, і дістаю запит до ще якоїсь нової фірми. Поясніть мені: на Бога це йому може здатися?

— А у вас лишилися ті папірці? — запитав містер Аттерсон.

Пул видобув з кишені зібгану записку. Розрівнявши її біля свічки, містер Аттерсон заходився уважно читати. На ній було написано: "Доктор Джекіл засвідчує свою пошану до пана М. Він повідомляє, що останній надісланий зразок неочищений і цілком непридатний для теперішніх потреб. У 18... році докт. Дж. отримав від пана М. велику кількість згаданої речовини. Він просить спробувати якомога ретельніше розшукати зразки з попередньої партії і негайно ж повідомити його про наслідки. Вартість витрат не має значення. Важливість цього для докт. Дж. не може бути переоцінена". На цьому лист, власне, й закінчувався, але тут витримка зрадила його автора, й він дописав: "Ради всього святого, розшукайте щось із давніших зразків!"

— Дивна записка, — погодився Аттерсон, і гостро запитав: — Але яким чином вона лишилася у вас?

— Зрештою той аптекар так розлютився, що жбурнув мені її назад, наче то був кавалок багна, — пояснив Пул.

— Але ж записку написано докторовим почерком, — зауважив правник.

— Почерк справді подібний, — похмуро промовив служник, а далі рішуче докинув: — Та що мені до того почерка? Я його бачив!

— Кого? — перепитав правник.

— В тім то й уся штука! — вигукнув Пул. — Ось як воно було. Я раптом увійшов до лабораторії з боку садка. А він, напевно, вийшов шукати свої ліки, бо саме нишпорив між суліями в далекому кутку кімнати. Коли я ввійшов, він зиркнув на мене, зойкнув і кинувся вгору до кабінету. Я бачив його лише якусь хвильку, але волосся в мене на голові стало сторчма. Сер, якби то був мій господар, то навіщо йому було надівати на обличчя маску? Якби то був мій господар, то він не заверещав би, немов щур, і не шаснув би навтіки від мене. Я ж довго служив йому. А до того ж ... —Пул на хвильку замовк і провів рукою по обличчю.

— Все це вельми дивно, — промовив Аттерсон, — але мені здається, я починаю розуміти, що й до чого. Ваш господар, Пуле, просто захворів на одну з тих недуг, які мучать тіло й спотворюють зовнішність. Звідси його змінений голос, звідси машкара й небажання бачити друзів, звідси, нарешті, його прагнення будь-що знайти якісь ліки, з допомогою яких бідолаха сподівається зцілитися; дай Боже, аби він не помилився в тих сподіваннях! Таке ось моє пояснення. Тож усе це доволі сумно, Пуле, і дуже неприємно, але все воно просто й природно тримається купи і не дає підстав для якихось надмірних побоювань.

— Сер! — озвався служник, і обличчя його взялося плямами, — та істота, — то не був мій пан, ось у чім річ. Мій пан, — тут він

озирнувся на всі боки й перейшов на шепіт, — високий, ставний чоловік, а той — радше схожий на карлика.

Аттерсон спробував щось заперечити, але Пул майже застогнав: — О, сер, невже ви гадаєте, що я за двадцять років не запам'ятав свого пана? Невже ви гадаєте, що я не знаю, куди сягала його голова, коли він щоранку входив до свого кабінету? Ні, сер, та істота в масці не була доктором Джекілом. Я не знаю, хто то був, але запевне, що не доктор; я серцем відчуваю, що там скоїлося вбивство!

— Пуле! — голос правника набув рішучості. — Почувши це, я вважаю за обов'язок розв'язати всі сумніви. Хоч як я шаную почуття вашого пана, хоч як я заскочений цією запискою, яка начебто доводить, що він досі живий, але я вважаю за свій обов'язок виламати двері.

— Ох, містере Аттерсоне, оце слушна мова! — вигукнув служник.

— Тільки тепер постає питання: хто це зробить?

— Ми з вами, сер, — пролунала рішуча відповідь.

— Чудово, — вів далі правник, — і хоч би що з того вийшло, я беру відповідальність на себе.

— У лабораторії є сокира, — промовив Пул, — а ви можете взяти собі тут на кухні коцюбу.

Правник підняв незграбного, але замашного інструмента і зважив у руці.

— Чи розумієте ви, Пуле, — запитав він, поглянувши вгору, — що ми йдемо на небезпечну справу?

— Певно, що так, сер.

— Тоді будьмо відверті до кінця. Обидва ми подумали більше, аніж сказали, тому нехай наше сумління буде зовсім чисте. Ви пізнали ту людину в машкарі?

— Розумієте, сер, я бачив його так недовго, і він так швидко зник, що я не можу бути цілком певним. Та коли ви хочете запитати, чи був то містер Гайд? — так, мені здається, що то був він! Бачте, він був такого ж самого зросту, так само рвучко рухався, і, нарешті, хто ще міг би ввійти у двері лабораторії? Ви ж пам'ятаєте, сер, що в день убивства ключ від цих дверей усе ще був у нього. Але це ще не все. Не знаю, містере Аттерсоне, чи колись ви бачили того Гайда?

— Так, — відповів правник, — одного разу я розмовляв з ним.

— Тоді ви, напевно, знаєте, що в того джентльмена є щось таке незрозуміле, і воно може впливати на іншу людину. Я не знаю, як точніше сказати, сер, але воно проймає до кісток, вороже й відразливе.

— Я відчував те саме, про що ви кажете, — зізнався правник.

— Отож, — вів далі Пул, — коли та істота в машкарі наче мавпа вистрибнула з-поміж хімікалій і влетіла до кабінету, мене наче кригою скувало. Містере Аттерсоне, я розумію, що це не доказ, я досить освічений, щоб розуміти це, але ж є ще й почуття, і я можу присягнутися на Біблії, що то був містер Гайд!

— Значить, це правда, — прошепотів правник. — Я вірю вам, що бідного Гаррі вбито, і вірю, що вбивця (Бог єдиний відає, навіщо) досі переховується в кімнаті своєї жертви. Тож помстимося за скоєне зло. Покличте Бредшова.

Льокай з'явився на виклик дуже блідий і нервовий.

— Візьміть себе, в руки, Бредшове, — промовив правник. —Я знаю, ця невизначеність тяжіє над усіма вами, але ми вирішили покласти їй край. Ми з Пулом збираємося будь-що-будь потрапити до кабінету. Якщо все гаразд, то мої плечі досить широкі, щоб захистити вас. Але якщо таки скоїлось лихо, і якщо зловмисник намагатиметься втекти чорним ходом, ви з вашим хлопцем маєте з добрячими дубцями стати на варті під дверима лабораторії з боку вулиці. Даємо вам на все десять хвилин.

Коли Бредшов пішов виконувати наказ, правник глянув на годинника.

— Приготуймося й ми, Пуле, — сказав він, беручи коцюбу. Вони вийшли на подвір'я. На місяць набігла хмара, й стало зовсім темно. Вітер, вриваючись у глибокий колодязь між будівлями, кидав на всі боки полум'я їхньої свічки. Дістався під прихисток лабораторії, вони мовчки сіли. Здалека долинав гул міста, але тут тишу порушував лише звук хвди: хтось ступав туди-сюди по кабінету.

— Так він ходить цілий день, — прошепотів Пул, — і майже цілу ніч. Лише коли приносять зразки від чергового аптекаря, хода на часину стихає. Це хворе сумління не дає йому спочити! Бо ступає він по крові! Та підійдіть ближче, містере Аттерсоне, і прислухайтеся: хіба це хода мого пана?

Хода була легка й незвичайна, з якимось причовгуванням, вона виразно різнилася від важкої впевненої ступи Генрі Джекіла. Аттерсон тяжко зітхнув.

— І більше нічого не чути? Пул похитав головою.

— Одного разу я чув, як він плакав.

— Плакав? — перепитав вражений правник.

— Ридав, наче жінка, або ж як пропаща душа. Я мало сам не розридався.

Встановлені десять хвилин добігали кінця. Пул видобув з-під купи пакувальної соломи сокиру, свічку поставили на найближчий стіл, аби вона освітлювала поле майбутнього наступу; потім обидва, тамуючи віддих, наблизилися до дверей, за якими чулася розмірена хода.

— Джекіле, — вигукнув Аттерсон, — я вимагаю, щоб ви мене впустили. — Потому він зачекав хвильку, але відповіді не було. — Я дуже тривожуся за вас, ми маємо певні підозри, і я мушу побачити вас. І якщо ви самі не впустите мене, я змушений буду вдатися до сили!

— Аттерсоне, — почувся голос з-за дверей, — Богом благаю вас, майте милосердя!

— Ні, це не голос Джекіла, це голос Гайда! — закричав правник. — Пуле, ламаймо двері!

Пул замахнувся сокирою, і вся будівля здригнулася від удару, а оббиті червоною тканиною двері зарипіли всіма завісами. З кабінету донісся скрик тваринного жаху. Сокира

піднялася ще раз, і знову затріщали дошки й одвірок; пролунали ще два удари, але деревина була міцна, а кріплення — зроблені на совість; лише на п'ятий раз вони зі скреготом переломилися, і потрощені двері впали на килим кабінету. Нападники, збентежені власним запалом і тишею, що настала потому, на якусь мить спинилися, роздивляючись те, що відкрилося їхнім очам. У кабінеті рівно горіла лампа, у каміні сичали й потріскували дрова й тонко виспівував чайник, папери було охайно зсунуто на край письмового столу, а з другого боку, ближче до вогню, розставлено все потрібне для чаювання; одне слово, це була мирна й затишна кімната, і тільки скляні хімічні прилади відрізняли її від більшості кімнат вечірнього Лондона.

Та якраз посередині кабінету лежало скорчене судомою тіло, яке ще сіпалося. Обережно підійшовши до конаючого й перевернувши його на спину, Аттерсон з Пулом відразу впізнали Едварда Гайда, на якому було занадто велике для нього вбрання з докторового плеча. М'язи його обличчя ще тремтіли, — та це була вже остання ознака життя; з розбитого слоїка в стиснутій руці й характерного хімічного запаху в повітрі Аттерсон зрозумів, що перед ним тіло самогубця.

— Ми спізнилися, — суворо промовив правник, — щоб когось карати, а чи рятувати. Гайд сам звів порахунки з собою, і нам залишається тільки розшукати тіло вашого господаря.

Майже весь перший поверх будівлі займав колишній анатомічний театр, освітлюваний крізь стелю і сполучений коридором з дверима на вулицю. До тих самих дверей вели й другі сходи з кабінету, вікна якого виходили на подвір'я. Окрім того, в будинку було ще кілька темних кімнаток та велика комора. Усіх їх ретельно обстежили. З кімнатками це не забрало багато часу, — усі вони були порожні й, судячи з товстого шару пороху, їх дуже давно не відчиняли. Комору,

навпаки, було напхано різним мотлохом, ще від попереднього власника будинку — хірурга; але щойно відчинивши двері, вони пересвідчилися, що далі шукати немає сенсу: все приміщення було позасновуване роками не торканим павутинням. І ніде не знайшлося жодного сліду живого чи мертвого Генрі Джекіла.

Пул постукав по плитах у коридорі:

— Мабуть, його поховано десь тут, — промовив він, прислухаючись до звуку.

— Або ж йому пощастило врятуватися і втекти, — зробив припущення Аттерсон, вивчаючи зсередини двері на вуличку. їх було замкнено, але ключ, що лежав на долівці, вже взявся іржею. — Не схоже, щоб ними послуговувалися останнім часом, — мусив визнати правник.

— Не схоже ... — озвався Пул. — Ви бачите, сер, ключа зламано...

— І на зламі вже теж іржа... — двоє чоловіків перезирнулися. — Це понад моє розуміння, Пуле. Ходімо назад до кабінету.

Вони мовчки піднялися сходами, і так само мовчки, намагаючись не дивитись на мертве тіло, заходилися ретельніше обстежувати кабінет. На одному столі по скляних слоїках було розкладено купки якоїсь білої солі, наче відміряні для досліду, який бідоласі перешкодили здійснити.

— Це — ті самі ліки, які я завше йому приносив, — пояснив Пул; щойно він вимовив ці слова, як чайник несподівано закипів і окріп став перехлюпуватися з нього.

Це спонукало їх підійти ближче до вогню, де крісло стояло саме так, щоб чайна філіжанка з уже покладеним цукром була якраз під рукою того, хто в ньому сидітиме. На столі лежало декілька книжок, з них одна, розгорнена — поруч із чайним сервізом. Аттерсон був прикро вражений, побачивши примірника благочестивого трактату, до якого Джекіл кілька разів висловлював велику повагу, зі сторінками, де на берегах його ж рукою було понаписувано страшні блюзнірства.

Далі обстежуючи кабінет, вони підійшли до великого люстра і зазирнули в нього з мимовільним острахом. Але його було повернуто так, що воно відбивало тільки рожеві відблиски полум'я на стелі й на дверцятах скляної шафи та їхні власні бліді й перелякані обличчя.

— Це люстро мусило бачити незвичайні речі... — прошепотів Пул.

Вони знову повернулися до письмового столу. Між складених стосів паперів в очі впадав великий конверт, на якому докторовою рукою було написано ім'я містера Аттерсона. Правник зламав печатку, і кілька вкладених туди документів випало на підлогу. Першим з них було розпорядження, складене в таких самих незвичайних висловах, як і те, що його повернув правник за шість місяців перед тим. Воно мало слугувати за тестамент у разі смерті або ж за виконавчий документ у разі зникнення Генрі Джекіла. Та замість імені Едварда Гайда правник на превеликий свій подив прочитав ім'я Джебріела Джона Аттерсона. Він поглянув на Пула, далі — знову на документ, і, нарешті, на розпростерте на килимі тіло зловмисника.

— В мене голова йде обертом, — зізнався Аттерсон. — Усі ці дні документ був у руках у Гайда, він не мав причин любити

мене; напевно, він був розлючений, побачивши, що його ім'я замінено там моїм, і однак він не знищив його!

Він переглянув наступний аркуш — то була коротка записка, написана докторовою рукою, згори її стояла дата.

— Пуле! — вигукнув правник, — сьогодні він був живий, і був тут! Але ж за такий короткий час, у цих чотирьох стінах з ним нічого не могло статися. Значить, він живий, йому вдалося втекти! Тільки тоді навіщо було йому тікати? І як це можна було зробити? І в цьому разі чи зможемо ми назвати це самогубством? Ох, нам слід бути обережними. Я боюся, ми вже втрутили вашого пана в якусь страшну біду!

— Чому ж ви не читаєте записку, сер? — запитав Пул.

— Бо я боюся, — промовив правник з тугою в голосі. — Але дай Боже, щоб мої підозри не справдилися! — По цих словах він узявся читати. Ось що було написано на тому аркуші:

"МІЙ ЛЮБИЙ АТГЕРСОНЕ, — коли це потрапить до ваших рук, я вже зникну — за яких саме обставин, не беруся передбачати, але й моє передчуття, і обставини мого безіменного становища підказують мені, що таке неминуче станеться, й станеться швидко. Тоді прошу вас прочитати насамперед той опис, який залишив вам, попередивши про те мене, Леньйон. Як потім вас цікавитимуть додаткові обставини, зверніться до сповіді, яку залишає ваш негідний і нещасливий друг Генрі Джекіл".

— А де третій документ з конверта? — запитав Аттерсон.

— Ось він, сер, — промовив Пул, подаючи йому досить великого, запечатаного в кількох місцях, пакунка.

Правник опустив його в кишеню.

— Я нічого не скажу про ці папери. Якщо ваш господар помер або ж утік, це принаймні врятує його честь. Зараз десята година, я мушу повернутися додому й спокійно перечитати ці документи. Але ще до півночі я повернуся, й тоді ми повідомимо поліцію.

Вони вийшли надвір, замкнувши за собою двері колишнього анатомічного театру. Залишивши хатню обслугу доктора в залі біля вогнища, Аттерсон поквапився до своєї домівки, аби швидше прочитати два описи, що мусили, нарешті, з'ясувати всю цю таємницю.

Опис подій, що його зробив доктор Леньйон

"Дев'ятого січня, за чотири дні перед тим, як написано ці рядки, я з вечірньою поштою одержав рекомендованого листа, адресу на якому було написано рукою мого колеги й давнього шкільного товариша Генрі Джекіла. Це мене вельми здивувало, бо ми не мали звичаю листуватись, до того ж я бачив доктора Джекіла, бувши в нього в гостях щойно попереднього вечора, і тому не міг навіть уявити, що спонукало його надіслати мені листа, та й то рекомендованого. Але зміст того листа змусив мене дивуватися ще дужче. Ось що там було написано:

9 грудня 18... року.

ЛЮБИЙ ЛЕНЬЙОНЕ, ви — один з найдавніших моїх друзів, і хоч наші погляди щодо різних наукових питань могли не збігатися, я не пригадую, принаймні зі свого боку, випадку, коли б наша обопільна прихильність похитнулася. Якби ви одного дня сказали мені: "Джекіле, моє життя й моя честь залежать від вас", я не вагаючись пожертвував би власним

щастям, власною лівою рукою. Та нині моє життя й моя честь залежать від вас; коли ви не допоможете мені цієї ночі, я загинув. По такій передмові вам може здатися, що я проситиму від вас чогось несполучного з честю. Але судіть самі.

Я прошу відкласти цього вечора всі справи, — хай навіть вас покличуть до ліжка хворого цісаря, — найняти кеб (якщо ваш власний повіз не чекатиме під дверима), й поїхати до мене додому. Мій служник Пул одержав відповідні вказівки й чекатиме на вас разом із слюсарем. З його допомогою слід відчинити двері мого кабінету, але в кабінет ви повинні ввійти самі, там треба відчинити дверцята скляної шафи (літера E) з лівого боку, зламавши замок, якщо їх буде замкнено, і витягнути четверту згори (або, що те саме, третю знизу) шухляду з усім її вмістом. Зараз розум мій страшенно напружений, і я смертельно боюся дати вам неправильну вказівку. Але в разі, якби я помилився, пам'ятайте: в шухляді, яку я маю на оці, зберігаються певні порошки, слоїк та зошит. Цю шухляду я благаю вас привезти до себе на Кавендіш-сквер, нічого в ній не чіпаючи.

Але це — лише перша частина сподіваної послуги, тепер про другу. Коли вирушите до мене відразу ж, як одержите цього листа, то повернетесь додому ще задовго до півночі. Такий запас часу я лишаю вам, не тільки побоюючись певних випадковостей, яких неможливо ані передбачити, ані уникнути, а ще й тому, що справу краще довести до кінця о тій порі, коли слуги вже спатимуть. Опівночі я прошу вас бути самому у вашій приймальні, і власноручно впустити в дім людину, яка звернеться від мого імені, віддавши їй ту шухляду, що ви привезете з мого кабінету. На тому ваша роль завершиться, і ви здобудетеся на мою цілковиту вдячність. Ще через п'ять хвилин (у разі, коли ви наполягатимете на поясненнях) ви зрозумієте, що всі ці пересторогі мають для мене життєво важливе значення, і, хоч як неймовірно це звучатиме, знехтувавши лише

одну з них, ви обтяжите власне сумління моєю смертю або божевіллям.

Хоч я певен, що ви не зневажите це моє благання, однак серце мені стискається і руки тремтять від самої гадки про таку можливість. Нині я перебуваю в незвичному місці, й глибину мого страху не зможе осягнути жодна уява, але знайте: коли ви ретельно виконаєте все, про що я вас прошу, мої турботи розвіються й зникнуть. Тож прислужіться мені, любий Леньйоне, й порятуйте вашого друга Г.Дж.

Р.8. Я вже був запечатав цього листа, коли нова страшна небезпека спала мені на думку. Може таке статися, що пошта доправить вам мого листа тільки завтра вранці. У цьому разі, мій любий Леньйоне, виконайте моє прохання протягом дня, тоді, коли це вам буде зручніше, і знову дочекайтеся людини, що прийде опівночі. Але тоді вже може бути запізно, і якщо відвідувача другої ночі вже не буде, знайте, що ви більше ніколи не побачите Генрі Джекіла".

Прочитавши цього листа, я впевнився, що мій колега схибнувся, та оскільки невеликі сумніви щодо цього в мене все-таки лишалися, я вирішив зробити все, що від мене вимагалося. Чим менше я розумів, що за цим усім криється, тим менше я міг судити про важливість прохання; а не зважити на заклик, висловлений так незвичайно, означало покласти на себе завелику відповідальність. Тож я підвівся з-за столу, найняв візника й рушив прямісінько до Джекілової оселі. Служник уже чекав на мій приїзд: він теж дістав поштою рекомендованого листа із вказівками, й відразу ж послав по слюсаря й по теслю. Вони прибули ще до того, як Пул встиг це мені переказати, й ми рушили до анатомічного театру старигана доктора Денмена, з якого, як ви, напевно, знаєте, двері ведуть до кабінету Джекіла. Двері були дуже міцні, а замок — хитромудрий. Тесля попередив, що їх неможливо відчинити, не витративши силу-

силенну часу й не завдавши їм значної шкоди. Слюсар також був майже в розпачі. Але він, однак, виявився спритним хлопцем, і за дві години роботи двері таки відчинили. Дверцята шафи були незамкнені, тож я витяг потрібну шухляду, натоптав її пакувальною соломою, обгорнув папером і повернувся на Кавендіш-сквер.

Тут я заходився вивчати вміст шухляди. Порошки було розтерто досить старанно, та все ж не так тонко, як це зробив би спражній аптекар, тим-то я дійшов висновку, що це власний виріб доктора Джекіла. Розгорнувши один з пакуночків, я побачив, як мені здалося, звичайну білу сіль у кристаликах. Далі я звернув увагу на слоїка, наповненого до половини кривавo-червоною рідиною з ядучим запахом: мені здалося, що вона містить фосфор і якийсь леткий етер. Щодо інших її інгредієнтів я не мав жодної гадки. Зошит виявився звичайним нотатником, у якому не було нічого, окрім довгої низки дат, що охоплювали кілька років. Я звернув увагу на те, що ці дати враз уривалися десь так рік тому. Декілька разів (щонайбільше шість на кількасот записів) при даті стояла позначка "подвійна", одного разу, при самому початку — "цілковитий провал!!!"— з трьома знаками оклику. Ці спостереження розпалили мою цікавість, але не привели до жодних певних висновків. Переді мною були слоїк з якоюсь рідиною, пакуночки з якоюсь сіллю, та ще зошит із записом серії дослідів, що не привели (як це траплялося в Джекіла майже завше) до жодного практичного застосування. Яким чином наявність усього цього в моїй оселі могла вплинути на честь, життя і здоров'я мого легковажного колеги? Чому той посланець може навідатися тільки до мене, а не прямо до нього додому? І чому, нарешті, цього джентльмена треба було прийняти таємно? Що довше я над цим розмірковував, то більше переконувався, що маю справу із розумовою хворобою. Але все-таки я відпустив челядь спати, а сам про всяк випадок наладував старого револьвера, що міг придатися для самооборони.

Щойно над Лондоном пробило північ, як хтось тихо постукав у двері. Вийшовши, я побачив куцого чоловічка, що ховався за колонами ґанку.

— Ви від доктора Джекіла? — запитав я.

Він наче через силу відповів: "Так". Коли я запросив його увійти, він сквапно озирнувся на темну площу. Неподалік вартував полісмен, і коли він спробував посвітити на нас своїм ліхтарем, мій відвідувач щодуху рвонув у кімнату.

Всі ці подробиці прикро вразили мене і я рушив слідом за ним до приймальні, тримаючи руку на зброї. Тут, нарешті, я зміг його роздивитися. Я вже казав, що він був куций. Але ще мене вразили бридкий вираз його обличчя та неприродне поєднання великої м'язової сили з видимою неміччю статури, і, нарешті, незрозуміла тривога, що виникала в його присутності. Вона супроводилася остудою й помітним зниженням пульсу. Тоді я пов'язав це з певним ідіосинкразійним, особистим неприйняттям, і лише здивувався, чому його симптоми такі гострі; я не розумів, що причина цього полягала в самій глибинній природі тієї людини, і вирішив стати понад власними уподобаннями.

Ця особа (що від перших хвилин збудила в мені змішану з огидою цікавість) була одягнена так, що могла викликати — якби йшлося про іншу людину — хіба що сміх: дорогий і добре пошитий одяг був аж надто великий для неї. Штани довелося підгорнути, аби вони не мели землю, пояс пальта опинився на рівні стегон, а плечі його випинались із широкого коміра. Але мені чогось зовсім не хотілося сміятися з цього блазенського вбрання. В самій сутності істоти, що стояла переді мною, було щось зіпсуте й огидне. І тим більше мені цікаво було дізнатися, звідки цей чоловічок узявся, яка в нього доля, з чого він живе, яке його становище у світі.

Всі ці спостереження, що зайняли стільки місця на папері, було насправді зроблено протягом кількох секунд. Мій гість страшенно хвилювався.

— Ви привезли її? — закричав він. — Ви привезли її? — Нетерплячка його була така велика, що він навіть схопив мене за руку.

Я відсторонив його, відчувши після цього доторку холод по всьому тілі.

— Ви забуваєте, сер, — промовив я, — що я досі не маю приємності бути знайомим з вами. Сідайте, будь ласка.

І я показав йому приклад, вмощуючись у кріслі й намагаючись поводитися настільки невимушене, наскільки це мені давали змогу незвичайні обставини, пізня година й страх перед моїм гостем.

— Прошу вибачення, докторе, — відповів він доволі чемно, — звичайно ж, ви маєте рацію, і з цієї хвилини моє нетерпіння поступається місцем ввічливості. Я прийшов сюди, бо на цьому наполягав ваш колега, доктор Генрі Джекіл, котрий просив мене залагодити одну справу. Наскільки я зрозумів... — Він раптом змовк і підніс руку до горла, наче гамуючи істеричний спазм. — Наскільки я зрозумів, шухляда...

Але тут я зглянувся на нього, можливо, маючи на меті швидше задовольнити й власну цікавість.

— Ось вона, сер, — промовив я, вказуючи на шухляду, що стояла, накрита аркушем паперу, на підлозі біля столу.

Він кинувся до неї, але відразу ж спинився й приклав руку до серця. Я чув, як цокотять його зуби, а на обличчі в нього відбився такий страх, що я став боятися за його розум і навіть життя.

Він осміхнувся до мене стражденною посмішкою, а далі з рішучістю відчаю зірвав аркуш. Коли він побачив, що лежить у шухляді, то гучно схлипнув від невимовної полегкості. Але вже за мить цілком опанував свої почуття, і спокійно запитав:

— Чи не знайдеться у вас мірчої шклянки?

Я з певним зусиллям підвівся й подав йому те, що він просив.

Він подякував посмішкою й кивком голови, відміряв кілька крапель червоної рідини й додав один з порошків. Червонуватий відтінок розчину став яскравішати, над рідиною лопались бульбашки і з'явилася хмарка пари. Раптом булькання припинилося, розчин став темно-пурпуровим, а тоді поволі перетворився на водяво-зелений. Мій гість, що уважно стежив за цими змінами, усміхнувся, поставив склянку на стіл, а тоді обернувся до мене.

— А тепер лишається з'ясувати ось що: чи будете ви мудрим і розважливим? Чи дозволите взяти цю шклянку й піти з вашого дому без дальших розмов? Чи вами керує невситима цікавість? Подумайте, перш ніж відповісти, бо я зроблю так, як ви скажете. Вирішите одне, — і залишитеся таким, як і досі, ані багатшим, ані мудрішим, коли не вважати за багатство для душі допомогу, надану людині, що перебувала в смертельному відчаї. А вирішите інше, — й вам відкриються нові царини знання, нові шляхи до слави й влади, і все це тут, у цій кімнаті,

негайно ж; зір ваш буде вражений чудом, яке захитає вашу невіру в диявола.

— Сер, — я говорив якомога спокійніше, що зовсім не відбивало мого тодішнього стану, — ви промовляєте загадками, і, напевно, вас не здивує те, що мова ваша не викликає в мене ані сильного враження, ані великої довіри. Але я надто далеко зайшов з цією незрозумілою послугою, аби не додивитися всього до кінця.

— Гаразд, — погодився мій гість. — А тепер, Леньйоне, згадайте про нашу лікарську обітницю: про те, що відбудеться, повинні знати тільки ми з вами. Тож за те, що ви так довго лишалися вузьколобим матеріалістом, за те, що ви заперечували істинність трансцендентної медицини, за те, що ви насміхалися з вищих від вас, — начувайтеся!

Він підніс шклянку до губ й одним ковтом вихилив її. Пролунав зойк, він поточився, захитався, схопився за край столу і став з виряченими очима, судомно хапаючи ротом повітря. Тоді він почав мінитися: здавалося, що він росте, обличчя його раптом зробилося чорним, а тоді риси розпливлися й перемінилися, — і наступної миті я скочив на ноги, й відсахнувшись, руками намагався затулитися від дива, яке скувало мій розум несвітським жахом.

— О Боже! — скрикнув я. — О Боже! — шепотів я знову і знову, бо перед моїми очима, блідий і знеможений, наче підвівшись із ложа смерті, стояв Генрі Джекіл!

Те, що він розповів мені наступної години, я не можу присилувати себе викласти на папері. Я побачив те, що побачив, і почув те, що почув, і моя душа невимовно страждала від цього, однак сьогодні, коли це видовище вже не стоїть у мене

перед очима і я питаю себе, чи вірю, що все це було насправді, то не знаходжу відповіді. Та я пережив нелюдське потрясіння, сон утік від мене, смертельний жах переслідує мене щогодини вдень і вночі; я розумію, що жити мені лишилось недовго, що я маю померти, але я помру, так до кінця і не увірувавши в те, шо сталося. Бо до тієї моральної ницості, яку цей чоловік відкрив переді мною, нехай навіть зі сльозами каяття, я навіть подумки не можу звертатися без жахання. Я розкажу вам тільки одну річ, Аттерсоне, і цього (якщо ви тільки присилуєте свій розум повірити в таке) буде більш, ніж досить. Істота, що завітала тієї ночі в мою оселю, за власним зізнанням Джекіла, відома під іменем Гайда, й розшукується по всій країні за вбивство Кер'ю.

Ґесті Леньйон".

Вичерпне свідчення щодо всіх обставин цієї історії, залишене Генрі Джекілом

Я народився року 18... Природні здібності, працьовитість, коло розважливих і доброчесних товаришів, здавалося, цілком забезпечували мені гідне й визначне майбутнє. При цьому найгіршою моєю вадою була певна нетерплячість і легковажність, що допомагала б щасливо жити багатьом, але не узгоджувалася з моїм бажанням вивищуватися над іншими і неодмінно зберігати на людях серйозну міну. Я став приховувати свої розваги і тому, добігши зрілих літ і ствердившись у світі, я вже призвичаївся до глибокої роздвоєності власного життя. Багато хто тільки пишався б такою розкиданістю вподобань, але я зі своїх висот уважав таке за майже смертельну неславу. Я водночас жив високими прагненнями й сягав глибин занепаду в гріхах. Це й зробило мене тим, ким я є нині, і розколина між царинами добра і зла пролягла в мені глибше, аніж у більшості людей, також роздвоєних за своєю природою. Через те на мені значно дужче позначився той суворий закон життя, що лежить в основі релігії

і становить одне з найголовніших джерел страждання. Проте хоч я і жив подвійним життям, та аж ніяк не був лицеміром: обидва вияви мого єства були цілком щирі, я був собою і тоді, коли відкидав будь-який стрим і віддавався ганебним вадам, і тоді, коли працював в ім'я поступу науки й зменшення людських страждань. Сталося так, що напрям моїх наукових досліджень, скерованих на вивчення таємничого й трансцендентного, допоміг мені усвідомити цю нескінченну війну між складниками моєї натури. Розглядаючи речі як з погляду розуму, так і з погляду моралі, я поступово наближався до розуміння тієї істини, якій завдячую теперішню жахливу катастрофу, людина містить у собі не одну істоту, а дві. Я кажу дві, бо стан мого власного знання не дає мені просунутися далі від цієї точки. Але інші, ті, що прийдуть по мені, просунуться далі за мене, і я ризикну передбачити, що людину кінець кінцем розглядатимуть як своєрідну громаду, в якій співіснують різноманітні, неподібні й незалежні один від одного мешканці. А я, виходячи з самої природи мого життя, здобувся на беззаперечний поступ тільки в одному керункові. У власній своїй особі я навчився розрізняти з морального погляду просту двоїстість людини; і з двох моїх натур я не міг ототожнити себе з жодною окремо, бо я підставово поєднував дві водночас; і вже на дуже ранній стадії, ще до того, як мої наукові відкриття вказали на неспростовну можливість такого дива, я привчився тішитись улюбленою мрією про виокремлення цих двох складників. Я казав собі: коли кожного з них розселити по окремішніх особистостях, то життя вивільниться від того, що робить його нестерпним; зло, позбувшись високих поривань і докорів сумління кращого свого двійника, зможе простувати власним шляхом; добро, вже не скуте каяттям та неславою чужого для нього зла, вільно тішитиметься своїми чеснотами. Прокляттям для людства було те, що ці два несполучні первні виявилися скутими разом у лоні свідомості, смертельно ворогуючи один з одним. То що, коли нарешті роз'єднати їх?

Дійшовши такого висновку, я переніс об'єкт свого вивчення на лабораторний стіл. Глибше, аніж будь-хто до мене, я проник у тремку безтілесність, етерову плинність цього, на позір такого міцного, тіла, що править нам за оболонку. При цьому я відкрив певні чинники, здатні струсити й зірвати цю оболонку так, як ото вітер бгає і рве фіранку. З двох поважних причин я не заглиблюватимуся в деталі у цій науковій частині моєї сповіді. По-перше, я зрозумів, що цей тягар чи прокляття має довіку тяжіти над людиною, і будь-яка спроба його позбутися призведе тільки до того, що він повернеться найнесподіванішим і найжахливішим чином. По-друге, з моєї розповіді стане зрозуміло, що мої відкриття, — на жаль! — не дійшли свого завершення. Тож досить буде просто повідомити, що я не лише навчився вивільняти моє природне тіло від нашарування світлих сил, які творять душу, а й скомпонував препарат, що міг позбавити ці сили їхньої зверхності й витворити іншу зовнішність і поставу, аж ніяк не менш природні для мене, бо вони були виразом та відображенням темних первнів моєї душі.

Я довго вагався, перш ніж випробувати цю теорію-на практиці. Я добре розумів, що важу життям: препарат, який має таку могутню силу над самою твердинею особистості, за найменшого передозування чи й просто вжитий у невідповідний час, легко міг цілковито знищити ту оболонку, яку я прагнув змінити. Та спокуса настільки видатного й великого відкриття переважила мої побоювання. Лишалося приготувати сам препарат, я закупив к однієї фармацевтичної фірми велику кількість особливої солі, що,, як я знав з моїх дослідів, була останнім необхідним складником, і однієї нещасливої ночі змішав усі речовини, простежив, як вони киплять і димують у шклянці, а коли реакція припинилася, я, відчувши приплив відваги, одним ковтком спожив це питво.

Мене охопив пекучий біль, кістки мої тріщали, страшенно нудило, а душу опосів жах, дужчий, аніж у годину народження

або смерті. Тоді муки потроху вгамувалися і я став повертатись до тями, наче після тяжкої недуги. В моїх відчуттях було щось дивне, щось невимовно нове й тому неймовірно приємне. Я почувався молодшим, легшим, розкутішим, безтурботним, вільним від пут обов'язку, душа моя тішилася свободою від будь-якої моралі. З перших подихів мого нового життя я відчув себе порочнішим, десятикратне порочнішим, я став невільником свого злого первня і така думка тоді п'янила мене, наче вино. Я простяг руку, розкошуючи свіжістю своїх відчуттів, і зробивши цей рух, раптом зрозумів, що змалів у розмірах.

Тоді в моєму кабінеті ще не було люстра, поруч з яким я пишу нині ці рядки, — його я встановив згодом, саме для того, щоб спостерігати свої перетворення. Ніч тим часом добігала кінця, благословлялося на світ, усі пожильці мого дому ще міцно спали, — і я наважився на першу пригоду в моїй новій подобизні, рушивши до своєї спальні. Коли я переходив через подвір'я, сузір'я дивились на мене згори — на перше створіння такого штибу, відколи вони заступили на свої безсонні чати, думалося мені! Я прокрався коридорами, ще чужинець у власній оселі і, ввійшовши до своєї спальні, вперше побачив обличчя Едварда Гайда.

Нині я маю вдатися до припущень, говорячи не те, що я знаю певно, а лише те, що вважаю найімовірнішим. Порочна частина мого єства, в яку я втілився нині, була менш розвинена, аніж та добра, якої я позбувся. Зрештою, моє дотеперішнє життя на дев'ять десятих складалося з праці, доброчинності й самообмежень. Через те, я гадаю, Едвард Гайд і виявився значно меншим, легшим і молодшим від Генрі Джекіла. ! коли зовнішність одного з них випромінювала доброчесність, на обличчі в другого було ясно написане зло. Те саме зло (яке я досі вважаю згубною стороною людського єства) відбилося й на спотвореності й хворобливості його тіла. Однак, побачивши цю потвору в дзеркалі, я не відчув жодної відрази. Адже це також

був я. Відображення здалося мені цілком природним і людяним. У моїх очах воно було радше життєвим та цілісним, аніж недосконалим та огидним. Я призвичаївся до самого себе. Пізніше я спостеріг, що, втілившись у подобизну Едварда Гайда, я викликів у всіх, хто бачив мене вперше, очевидну фізичну відразу. Напевно, так відбувалося через те, що звичайні люди поєднують і добре, і зле; з усього людства єдиний Едвард Гайд складався виключно зі злого.

Та я затримався біля люстра лише на хвильку: треба було ще відбути другий і вирішальний дослід; залишилося встановити, чи не втратив я попередньої подоби безповоротно, і чи з настанням дня не муситиму тікати з оселі, яка вже не є моєю? Поспішивши назад до кабінету, я ще раз приготував і випив напій, ще раз перетерпів муки перевтілення, і прийшов до тями вже знову зі статурою, обличчям і вдачею Генрі Джекіла.

Тієї ночі я опинився на фатальному роздоріжжі. Можливо, якби я підійшов до свого відкриття зі шляхетним піднесенням душі, якби я зважився на свій дослід, спонуканий високими й побожними пориваннями, то міг би постати з агонії смерті й народження янголом, а не демоном. Сам собою препарат не мав вибіркової дії, не був ані божистим, ані пекельним, він лише вивільняв те, на що я тоді був скерований. А саметоді моя доброчесність дрімала, натомість пробуджене амбіціями зло пильнувало своєї нагоди, й тому я втілився в Едварда Гайда. Тож відтоді я мав дві подобизни й дві особистості — одна з них складалася лише зі зла, а друга була все тим самим Генрі Джекілом, суперечливою мішаниною різних первнів, якої я вже не сподівався виправити. Тому загальне зрушення відбулося лише на гірше.

На той час я ще не подолав відрази до кабінетного життя. Мене ще вабили веселі розваги, й оскільки мої насолоди не були (лагідно кажучи!) доброчесними, а натомість сам я був

особою знаною та шанованою, вже зовсім не юнацького віку, то така суперечливість мого існування ставала дедалі сприйнятливішою. Зроблене відкриття чаїло в собі повсякчасну спокусу, рабом якої я кінець кінцем став. Досить було лише випити шклянку і, наче стару одіж, перемінити тіло шанованого професора на тіло Едварда Гайда. Тоді це навіть здавалося мені потішним, але всі приготування, однак, здійснювалися вельми ретельно. Я найняв і вмеблював той будинок у Сохо, куди потім по Гайда з'явилась поліція, а за покоївку підібрав істоту, що не відзначалася ані балакучістю, ані цікавістю до мого життя. Водночас я оголосив челяді, що містер Гайд (якого я їм описав) має цілковите право перебувати й порядкувати в моєму будинку на площі. Щоб уникнути можливих непорозумінь, я навіть оголосив його своїм родичем. Тоді я й написав того заповіта, що так засмутив вас. Та зате, якби щось трапилося з особою Генрі Джекіла, я міг перевтілитися в Едварда Гайда навіть без грошових втрат. Убезпечивши себе, як мені здавалося, від усього, я почав користатися з дивовижних переваг такого становища.

Колись люди наймали розбійників, аби ті коїли злочини за них, лишаючи їхню власну особу й репутацію поза підозрами. Я перший міг не вдаватися до таких хитрощів.

Всі знали мене як невтомного трудівника, щиру й поважну людину, а я за одну мить міг, наче школяр, вистрибнути з цієї подобизни й поринути в море свободи. При цьому безпека моя була цілковитою. Лишень подумайте — адже мене просто не існувало! Варто мені було прослизнути в двері лабораторії, за дві секунди скомпонувати й проковтнути питво, складові якого завше стояли напоготові, — й Едвард Гайд, хоч би що він там наколобродив, зникав, наче пара від подиху на поверхні свічада, а натомість у власній мирній оселі поставав Генрі Джекіл, що до пізньої ночі засидівся над науковими дослідами, і

навіть натяк на підозру щодо цього імені міг викликати хіба що сміх.

Я вже казав, що насолоди, якими я тішився досі, не були доброчесними, і це найлагідніше означення, яке я можу дібрати. Але в Едварда Гайда вони швидко зробилися потворними й страхітливими. Повертаючись після таких виправ, я іноді сам дивувався зіпсутості мого другого "я". Особа, яку я вивільнив із себе і пустив межи люди, була засадничо підлою і злостивою, кожна її думка та чин були зосереджені тільки на собі, вона діставала звірячу насолоду, мучачи інших, й була цілковито позбавлена жалю, начебто зроблено її було з каменю. Генрі Джекіл часом жахався з учинків Едварда Гайда, але ж обставини не підпадали під усталені закони, й свідомість підступно все згладжувала. Адже, зрештою, винним був Гайд, і тільки Гайд. Джекіл від того не робився гіршим, він поставав знову з усіма своїми чеснотами, і навіть намагався там, де можна, направити зло, вчинене Гайдом. Тим часом сумління його спало.

Мені не випадає тепер спинятися на подробицях тієї ганьби, якій я потурав (бо досі мені здається, що чинив її все-таки не я). Хочу лише означити щаблини, якими я сходив до покари, яка спала на мене. Коротко згадаю про один випадок, що міг спричинитись до тяжких наслідків. Моя жорстокість стосовно дитини обурила випадкового перехожого, в якому я згодом упізнав вашого родича. Гнів його цілком поділяли батьки дівчини та лікар, у якісь хвилини я навіть боявся за власне життя, отож аби погамувати їхнє аж надто справедливе обурення, Едвард Гайд змушений був привести їх до дверей лабораторії і розплатитися чеком, підписаним Генрі Джекілом. Та надалі я легко усунув таку небезпеку, відкривши рахунок в іншому банку на ім'я самого Едварда Гайда. Змінивши трохи нахил літер у своєму почерку і спорядивши таким чином свого двійника підписом, я вважав себе недосяжним для ударів долі.

Приблизно за два місяці перед убивством Кер'ю, повернувшись пізньої пори після однієї з моїх пригод, я на ранок прокинувся з якимось незвичним відчуттям. І хоч я побачив меблі й високу стелю моєї спальні в будинку на площі, хоч я відразу впізнав завісу над ліжком і бильце з червоного дерева, однак щось підказувало мені, що я прокинувся не тут, а в маленькій кімнатці, де зазвичай лягав спати, носячи подобизну Едварда Гайда. Посміхнувшись сам до себе, я став знічев'я аналізувати психологічні складники такого відчуття, — і потягнувся в солодкій ранковій напівдрімоті. Раптом погляд мій упав на мою ж руку. Рука Генрі Джекіла (як ви часто, мабуть, помічали) була великою, міцною, чистою й гарною. Але та рука, що я чітко бачив її нині, в жовтавому світлі лондонського світанку на тлі простирадла, була кощава, слабка, з темнуватою шкірою, вкрита густим заростом. То була рука Едварда Гайда.

Десь, мабуть, із півхвилини я роздивлявся її в тупому здивованні, а тоді на груди раптово, наче удар литаврів, накотився жах; скочивши з ліжка, я підбіг до дзеркала. Від того, що я побачив, кров моя стала, мов крига. Лігши спати Генрі Джекілом, я прокинувся Едвардом Гайдом. Найперше питання було: як це могло статися? Але відразу ж набігло й друге: що робити? Уже зовсім розвидніло, слуги попрокидалися, а всі мої ліки лишились у кабінеті, від якого мене відокремлювали два марші сходів, бічний коридор, відкрите подвір'я та анатомічний театр. Звісно ж, я міг затулити чимось обличчя; але що з того, коли неможливо було приховати зміну статури? А далі з відчуттям невимовної полегкості до мене дійшло, що слуги вже звикли до Гайдової появи в будинку. Я швидко вдягся, намагаючись, оскільки це можливо, виглядати природніше в одязі значно більшого розміру, й проскочив до кабінету, натрапивши шляхом на Бредшова, який утупився в мене, не сподівавшись бачити містера Гайда о такій годині й у такому дивному вбранні. А ще через десять хвилин доктор

Джекіл сидів уже у власній подобизні, тяжко замислений, і намагався вдавати, начебто снідає.

Охоти до їжі в мене не було жодної. Цей незбагненний випадок, що перекреслював увесь мій попередній досвід, був наче напис на стіні під час Валтасарової учти*, — в ньому прочитувався присуд мені. Я глибше, аніж будь-коли до того, задумався над можливими наслідками такого подвійного Існування. Та моя подобизна, в яку я навчився втілюватися, протягом останнього часу помітно загартувалася й зміцніла, навіть тіло Едварда Гайда підросло, і я став боятись, що рівновага моєї особистості кінець кінцем порушиться, я вже не зможу довільно обирати собі подобизну, і вдача Едварда Гайда остаточно зробиться моєю. Дія препарату не завше була однаковою. Одного разу, ще на початку моїх дослідів, він взагалі не подіяв, відтоді я мусив декілька разів подвоїти і, зрештою, з величезним ризиком для життя, навіть потроїти дозування. Все це не могло не похитнути моєї впевненості. А після ранкового випадку я до всього того ще спостеріг, що коли спершу мені далеко важче було позбутись тіла Джекіла, то згодом усе зробилося навпаки. Всі ці обставини незаперечне вказували на одне: я поволі збувався свого початкового й кращого єства і дедалі більше втілювався в друге, гірше.

Я зрозумів, що мушу зробити вибір. Дві мої подобизни мали спільну пам'ять, але всі інші притаманні людині функції було поділено між ними, ще й дуже нерівномірно. Джекіл (який лишався поєднанням доброго і злого) з дедалі відчутнішим побоюванням і водночас із дедалі дужчою жагою переживав Гайдові насолоди й вихватки; але Гайд був байдужий до Джекіла, він ставився до нього приблизно так, як гірський розбійник ставиться до печери, де мусить переховуватися час від часу. Джекіл відчував до Гайда щось більше, аніж батьківську цікавість, а Гайд до Джекіла — щось більше, аніж синівську байдужість. Якби я поставив на Джекіла, то мусив би

притлумити апетити, яким віддавна таємно потурав і які щойно лише почав задовольняти. Якби я поставив на Гайда, то мав би позбутися тисячі планів та зацікавлень, лишитись назавше без друзів і людської поваги. Такий вибір міг би здатися комусь аж надто очевидним, але слід було зважити ще одну обставину: коли Джекіл тяжко мучився б у полум'ї притлумленого бажання, то Гайд просто не був би свідомий того, що він утратив. Хоч яким дивним видавалося моє становище, однак ця суперечка була проста й давня, як сама людина: достеменно такими самими страхами карається ласий до насолоди, але боязкий грішник. Тому не дивно, що я, наче більшість людей мого кола, обрав шлях добра і просив собі сили, щоб не звернути з нього.

Так, я віддав перевагу старшому й невдоволеному докторові, який, однак, був оточений друзями й плекав шляхетні сподівання, сказавши тверде "прощавай!" свободі, відносній молодості, легкій ході, бурхливим пригодам, таємним пристрастям, що ними я втішався в подобизні Гайда. Але я зробив цей вибір, несвідомо застерігши можливість до них повернутись, оскільки будинок у Сохо лишався весь час за мною, а одяг Едварда Гайда лежав напоготові в моєму кабінеті. Протягом двох місяців я був вірний своєму виборові, ніколи доти я не провадив такого бездоганного доброчесного життя, й винагородою мені стало заспокоєне сумління. Але час притлумив гостроту моїх побоювань, я знову став мучитися спогадами про свободу, яку дарував мені Гайд, і зрештою у хвилину слабкості духу ще раз скомпонував і проковтнув свій препарат.

Навряд чи пияк, потураючи своїй ваді, бодай один раз із п'ятисот згадує про небезпеку, що несе для нього власний тваринний стан; так само і я не переймався тоді цілковитою моральною нечулістю та вічною готовістю чинити зло, що лежали в основі вдачі Едварда Гайда. І за це мене було покарано. Мій демон надто довго сидів у клітці й на волю він

вирвався, як ніколи лютий. Ще приймаючи препарат, я розумів, що буду схильним до несамовитих і розгнузданих вчинків. І тому з таким роздратованням слухав я чемні слова моєї нещасливої жертви; і зараз присягаюся перед Богом, що жодна людина не може відповідати за злочин, вчинений внаслідок такої підлої провокації, бо ж я завдав першого удару, тямлячи себе не більше, аніж хвора дитина, що розбиває улюблену іграшку. Але навіть найрозбещеніші з нас мають якийсь стрим, коли йдеться про спокуси, я ж самохіть позбавив себе цього стриму, і для мене зазнати спокуси, навіть найменшої, означало вже й занепасти.

Дух пекла пробудився в мені. Я заходився бити простягнуте долі тіло, що не чинило вже ніякого опору, дістаючи насолоду від кожного удару, і, тільки вкрай виснажившись у цій гарячці, зупинився, пройнятий раптом холодним жахом. Туман розвіявся, я зрозумів, цю це мені так не минеться, і кинувся тікати з місця злочину, вчуваючи водночас і захват, і страх; зло в мені торжествувало, а обережність тихенько скімлила. Я примчав до будинку в Сохо і, щоб перестрахуватися двічі, знищив усі папери, а потому рушив освітленими ліхтарями вулицями, тішачись спогадами про скоєний злочин і легковажно вигадуючи нові на майбутнє. Та водночас я квапився дійти додому й раз у раз дослухався, чи не пролунає хода месників. Гайд компонував напій з пісенькою на вустах, і випив його, наче тост за свою жертву. Навіть муки перетворення не викликали в нього сліз, і тільки Генрі Джекіл із плачем вдячності й каяття впав на коліна, простягаючи стиснуті руки до Господа. Полуда самопрощення спала з моїх очей, і я побачив своє життя, як воно є: від днів Дитинства, коли я гуляв, тримаючись за батькову руку, крізь самозречену лікарську працю до жахіть цієї ночі. Слізьми й молінням я намагався відігнати від себе юрму гидких образів і звуків, але й крізь них прозирало мені в душу потворне обличчя моєї ж таки неправедності. Але гострота каяття поволі відходила, натомість з'явилось почуття

радості. Проблему вибору було віднині остаточно вирішено. Гайда більше не існувало; хотів я того чи ні, але відтепер я був прив'язаний до кращої половини свого єства. О, як мене втішала ця думка! З яким смиренням приймав я обмеження природного життя! Як щиро зрікався свого минулого, замикаючи двері, крізь які так часто вислизав і повертався, ламаючи й топчучи ключа!

Наступний день приніс новини про те, що вбивство вже викрито, що провина Гайда відома всім на світі, а жертва — людина високого суспільного становища. Отже, то був не просто злочин, то була трагічна помилка. Але я навіть зрадів, усе те почувши: мені здавалося, що жах перед ешафотом надійно охоронить мене від можливих спокус. Джекіл ставав для мене твердинею і притулком — досить було б Гайдові вистромити звідти носа, як він одразу ж поплатився б життям.

Я твердо поклав собі спокутувати минуле, і можу сказати, що встиг-таки зробити трохи доброго. Ви самі знаєте, як сумлінно працював я останніми місяцями, аби полегшити муки стражденних, ви знаєте, що дні мої проминали тихо, майже щасливо. Не можу сказати, щоб це доброчесне й безгрішне життя надокучило мені. Навпаки, день у день воно подобалося мені все дужче; але клята роздвоєність мого єства нікуди не поділася і, коли гострота каяття трохи стерлася, нижчий бік моєї натури, якому я так довго потурав, а потім скував його ланцюгами, став гарчати, вимагаючи полегші. Не те щоб я мріяв знову вивільнити Гайда — сама думка про таке безумно налякала б мене; ні, йшлося вже про мою власну персону і, зрештою, я піддався спокусі вже як звичайний прихований грішник.

Всьому надходить кінець, виповнюється, зрештою, й найбільша місткість — і отаке тривале накопичення злого в мені остаточно порушило рівновагу мого єства. Однак тоді ніщо

мене не стривожило, падіння видавалося мені природним, наче в ті давні дні, коли я ще не зробив свого відкриття. Був один з тих ясних січневих днів, коли замерзлі калюжі під ногами починають танути, але небо над головою безхмарне. Риджент-парк був повен зимового щебетання й весняних пахощів. Я вмостився на лаві на осонні, тваринне в мені ласо облизувалося, а духовне — спало, передчуваючи щире каяття, але не тепер, а колись, у майбутньому. По всьому, думалося мені, я зробився точнісінько таким, як і мої ближні, і я вдоволено посміхнувся, порівнявши власну жагу до вдосконалення з їхньою ледачою зашкарублістю. І саме на цій марнославній думці мене занудило, я відчув смертельну млість і корчі по всьому тілі. Потім це пройшло; зосталася кволість, а коли й вона минулася, я звернув увагу на зміну характеру власних думок, на більшу розкутість, зневагу до небезпеки, свободу від будь-яких зобов'язань. Я опустив погляд: одяг безформно звисав на карликовому тілі, а рука на коліні була кощава й поросла волоссям. Я знову став Едвардом Гайдом. За хвильку перед тим я тішився людською повагою та любов'ю, у власній оселі на мене чекав обід, і ось я зробився переслідуваним усіма, гнаним, бездомним, викритим убивцею, в якого одна дорога — на шибеницю.

Я був приголомшений, але не втратив остаточно голови. Вже й декілька разів перед тим я помічав, що риси характеру другого мого єства зібраніші й твердіші, і там, де Джекіл занепав би на дусі, Гайд виявився на висоті. Мій препарат лишився у шафі в кабінеті: як його звідти видобути? І я, стиснувши скроні руками, взявся розв'язувати це питання. Я сам замкнув двері з боку вулички. Якби ж я наважився поткнутися через будинок, мої власні слуги відправили б мене на шибеницю. Я зрозумів, що мушу діяти чужими руками, й на думку мені спав Леньйон. Тільки ж як до нього дістатися? Як його переконати зробити те, що мені потрібно? Хай навіть мені пощастить і мене не схоплять на вулиці, але ж як я маю

поводитися в його присутності? Як я, незнаний і небажаний гість, змушу славетного медика викрасти дослідні матеріали в його колеги, доктора Джекіла? І тоді я згадав, що з моєї первісної вдачі одна риса таки лишається в мене: я можу писати своїм власним почерком. І як тільки спалахнула ця перша іскра, весь шлях освітився від початку й до кінця.

Відтак я дав хоч якийсь лад своєму вбранню, зупинив кеб, Що трапився поблизу, і наказав їхати до готелю на Портленд-стрит, назву якого, на щастя, я пам'ятав. Побачивши мене, — а виглядав я справді кумедно, хоч як усе насправді було невесело, — візник не стримався й пхикнув. Та коли він побачив, яка диявольська лють перекривила моє лице, то посмішка зникла з його обличчя, — на щастя для нього і, ще більшою мірою, для мене, бо наступної миті я міг би його скалічити. Коли я ввійшов до передпокою готелю, вигляд у мене був такий зловісний, що служники не зважувалися навіть переглядатися в моїй присутності. Беззастережно виконуючи мої накази, вони провели мене до окремого покою Й принесли все потрібне для письма. Відчуваючи небезпеку Для свого життя, Гайд, навіть як на мене, поводився несподівано: адже його трусила надзвичайна лють, він був готовий убивати й мучити. І однак великим зусиллям волі він опанував себе й написав два важливі листи, перший — до Леньйона, другий — до Пула, а потому, аби вбезпечити себе від несподіванок, надіслав їх рекомендованими депешами з повідомленням про вручення.

Решту дня він просидів при вогні в готельному покої, гризучи собі нігті; тут він пообідав на самоті зі своїми страхами; і видно було, як льокай здригається від самого його погляду; звідси, як зовсім споночіло, він перейшов до закритого кеба й рушив у подорож вулицями міста. Я пишу —"він", бо не можу сказати: "я". Це пекельне поріддя не мало нічого людського, в ньому жили тільки страх і зненависть. Коли йому здалося, що така нескінченна їзда без мети починає викликати підозру у

візника, він відпустив кеб і рушив пішки, плутаючись у завеликому одязі. В грудях у нього лютувала буря. Він майже біг, гнаний страхом, обирав найбезлюдніші завулки і лічив хвилини, які ще лишалися до півночі. Одного разу до нього заговорила жінка, здається, пропонуючи купити коробочку сірників. Він ударив її в обличчя, й вона впала.

Коли я знову зробився собою в Леньйоновій оселі, жах мого давнього друга, певно, подіяв на мене; хоч маю зізнатися, що й він був лише краплею в морі огиди, з якою я згадував про кілька минулих годин. Я сам перемінився. Мене вже не страхала шибениця, зате жахала сама думка про те, що я знову можу перетворитись на Гайда. Наче в тумані я вислухав Леньйонів присуд, наче в тумані повернувся додому й ліг спати. Цілковито знеможений, я поринув у такий глибокий сон, що його не змогли перервати навіть кошмарні сновиддя. Вранці я прокинувся приголомшеним, кволим, але відсвіженим. Мені все ще була ненависна й думка про звіра, що спав у мені, й, звісно ж, я все ще не встиг відійти від жахіть попереднього дня; але ж я знову був удома, і ліки мої були напохваті, і тому в душі моїй разом із вдячністю за порятунок заясніла надія.

Я, не кваплячись, повертався після сніданку через подвір'я, з насолодою п'ючи прохолодне повітря, коли раптом знову відчув симптоми, які передували перевтіленню, і щойно встиг я сховатись у кабінеті, як мене вже знову роздирали пристрасті Гайда. Цього разу лише подвійна доза препарату дала мені змогу стати собою, але ж за якихось шість годин, коли я сумно сидів біля вогню, симптоми повторилися, і ліки довелося вживати ще раз. Невдовзі по тому я вже міг зберігати подобизну Джекіла тільки ціною величезних зусиль, раз по раз уживаючи все нові дози препарату. Будь-якої години дня чи ночі я міг відчути зловісний дріж; більше того, заснувши чи навіть просто здрімнувши на хвильку в кріслі, я неодмінно прокидався Гайдом. Під тягарем неуникного прокляття, приречений на

безсоння, я пережив те, що, як мені здавалося, знести було понад людські сили; мене з'їдала гарячка і розум, що згасав разом із тілом, поглинула єдина думка: страх перед самим собою. Та коли я засинав чи коли чергова доза ліків не спрацьовувала, то, майже не відчуваючи самого перетворення (болісні симптоми з кожним днем ставали дедалі менш помітними), я робився істотою з уявою, повною жахливих образів, з душею, що кипіла від безпричинної зненависті, і з тілом, що, здавалося, ось-ось розірветься від люті. При цьому Гайдова сила зростала, а Джекіл дедалі кволішав. Та їхня зненависть один до одного зрівнялася. Для Джекіла вона існувала на рівні інстинкту. Нині він бачив цілковиту потворність істоти, яка посідала частину його свідомості і з якою він був пов'язаний аж до смерті, але хоч така спільність сама собою була нестерпною, тепер він сприймав сповненого енергії Гайда як щось не тільки диявольське, а й неприродне. Приголомшувало те, що твань заговорила, що порох набув здатності грішити, що мертве й безформне перебрало обов'язки живого. Жах пройняв наскрізь його плоть, у якій зроджувалося і рвалося назовні зло, що в хвилини слабкості або дрімоти розривало її й виштовхувало в небуття. Зненависть Гайда до Джекіла була трохи інша. Страх перед шибеницею весь час спонукав його вчинити тимчасове самогубство, повернутись до підлеглого становища частини цілої особи. Але таку доконечність він сприймав з огидою, як, зрештою, і самого цілком підупалого тепер Джекіла. Звідси оті його мавпячі вихватки на кшталт зроблених моїм почерком блюзнірських нотаток на берегах моїх-таки книжок, або ж спалених листів та знищеного портрета мого батька. І якби не страх перед смертю, він давно знищив би себе, аби заодно позбутися й мене. Але його любов до життя була надзвичайна: навіть я, холонучи від самої думки про Гайда і розуміючи, як він боїться, що я вб'ю його, наклавши руки на себе, відчував до нього жаль.

Немає ані потреби, ані часу, якого мені лишилося небагато, вести цей опис далі. Ніхто досі не вчував таких мук, не зазнавав такої покари; однак з часом моя душа, — ні, не те щоб відчула полегкість, але притупилася й призвичаїлася до відчаю і таке животіння могло б протривати роки. Та останнє нещастя, яке щойно впало на мене, остаточно позбавляє мене власної подобизни. Мій запас солі, якого я не поновлював від часу першого досліду, добіг кінця. Я послав по нову партію і скомпонував напій: рідина запарувала, змінила колір один раз, але другої зміни кольору не відбулося, Я випив її — та вона не подіяла. Напевно, ви вже знаєте від Пула, як я змусив його обшукати весь Лондон, і все намарно. Нині я переконаний, що саме в першій партії була якась домішка, і що саме ця невідома домішка й робила препарат дієвим.

Проминуло близько тижня; зараз я закінчую свій виклад, тримаючись на останніх залишках давнішого запасу. Я востаннє, наче якесь диво, бачу в свічаді обличчя Генрі Джекіла (як прикро воно змінилося!). Я не можу далі зволікати із завершенням цього рукопису, бо ж досі він зацілів тільки завдяки поєднанню щасливого випадку і моєї великої обережності. Якщо перевтілення заскочить мене за письмом, то Гайд пошматує сторінки на клоччя. Але якщо певний час встигне проминути по тому, як буде поставлено останню крапку, то дивовижна Гайдова зосередженість виключно на самому собі, можливо, й порятує рукопис від його мавпячої люті. Наша спільна приреченість перемінила й розчавила і його теж. За якихось півгодини, коли я знову, і цього разу назавше, втілюся в цю ненависну подобизну, знаю, що я або сидітиму в кріслі, тремтячи й схлипуючи, або ж мірятиму кроками кімнату (цей мій останній притулок на землі), прислухаючись до кожного звуку й чекаючи настання неминучої відплати. Чи помре Гайд на шибениці? Чи в останню хвилину знайде в собі відвагу звільнитися самому? Це тільки Бог відає, бо ж справжня моя смерть настане невдовзі, а все, що відбудеться опісля,

стосуватиметься вже іншого. Тож нині, відкладаючи перо, й запечатуючи цю мою сповідь, я підводжу риску під життям нещасливого Генрі Джекіла.